

Попельницька Олена Олексіївна

кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу
науково-видавничої діяльності,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
elenac503@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-2719-2503>

Olena O. Popelnytska

Candidate of Historical Sciences (PhD),
Head of the Department of Scientific Publishing,
The National Museum of the History of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)

АВТОГРАФИ, ЕКСЛІБРИСИ ТА ДАРЧІ НАПИСИ ВІДОМИХ АРХЕОЛОГІВ НА ВИДАННЯХ З БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

AUTOGRAPHS, BOOKPLATES, AND GIFT INSCRIPTIONS OF THE PROMINENT ARCHAEOLOGISTS ON THE PUBLICATIONS FROM THE NATIONAL MUSEUM OF THE HISTORY OF UKRAINE'S LIBRARY

Анотація

У бібліотеці Національного музею історії України зберігаються видання з автографами, екслібрисами та дарчими написами відомих, переважно вітчизняних, археологів другої половини XIX – першої половини XX ст., що походять з їхніх приватних бібліотек або подаровані ними до приватних і громадських книгозбірень.

Ключові слова: Національний музей історії України, персоналії археологів, автографи, екслібриси, бібліотечна справа.

Abstract

The library of the National Museum of the History of Ukraine stores publications with autographs, bookplates, and gift inscriptions of prominent, mostly Ukrainian, archaeologists of the second half of the 19th – first half of the 20th centuries. The books came from the archeologists' private libraries or were donated by them to private and public collections.

Key words: National Museum of the History of Ukraine, archaeologists, autographs, bookplates, library work.

У бібліотеці Національного музею історії України (далі – НМІУ) зберігаються видання з автографами, екслібрисами та дарчими написами відомих вітчизняних та зарубіжних археологів другої половини XIX – першої половини XX ст. Окремо слід відзначити кілька видань, що, хоча і не містять автографів та екслібрисів, є цікавими історичними джерелами з історії української археології.

Метою даної публікації є введення до наукового обігу інформації про видання з автографами та дарчими написами відомих археологів, наявні у книгозбірні НМІУ та з'ясування, за можливості, обставин створення означених написів та інформації про осіб, які згадуються у цих написах. Оскільки дослідження з означеної тематики досі не були створені, у цьому й полягає новизна даної публікації.

Автографи та екслібриси відомих археологів, наявні на виданнях із книгозбірні НМІУ, можна поділити на три хронологічні групи:

- ті, що належали археологам другої половини XIX – початку XX ст.;
- ті, що належали археологам 1920-х–1930-х рр.;
- ті, що належали археологам 1950-х–1960-х рр.

До першої групи зараховані автографи, екслібриси та дарчі написи В. Б. Антоновича, М. Ф. Біляшівського, О. О. Бобринського, Д. Я. Самоквасова, І. К. Суручана, В. В. Хвойки та Х. П. Ящуржинського. Хронологічно до цієї групи також зараховано працю Ю. А. Хойновського та альбом ілюстрацій до доповіді Ж. Трухелки на XI-му археологічному з'їзді у Києві із його факсимільним автографом.

До другої групи зараховані автографи, екслібриси та дарчі написи В. А. Грінченка, В. Ю. Данилевича, П. П. Курінного, М. О. Макаренка, М. Я. Рудинського та Л. Є. Чикаленка.

До третьої групи зараховані дарчі написи М. К. Каргера, А. М. Кірпічнікова, Г. Ф. Корзухіної, Н. В. Лінки (Геппенер), О. П. Медведєва, Г. Г. Мезенцевої, Т. С. Пассек, Л. М. Славіна та Г. М. Шовкопляс.

Попри свою лаконічність, означені написи на виданнях мають значний інформаційний потенціал, оскільки містять відомості про ділові та дружні стосунки відомих археологів, коло їхніх наукових інтересів, географію експедицій тощо.

Антонович Володимир Боніфатійович (1834–1908)

– відомий історик та археолог, професор Київського університету Св. Володимира, член Київського товариства старожитностей і мистецтв, дійсний член Львівського та Московського археологічних товариств, Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії; учасник II–IV-го всеросійських археологічних з'їздів (1871, 1874, 1877) та XI-го

археологічного з'їзду у Києві (1899); автор праць “Археологическая карта Киевской губернии” (1895) та “Археологическая карта Волынской губернии” (1900); один із засновників часопису “Киевская Старина”¹.

Його автограф наявний на чотирьох виданнях із книгозбірні НМІУ², а на одній книзі³ міститься дарчий напис В. Б. Антоновича історика та археологу Катерині Миколаївні Мельник (1859–1942). На трьох книгах наявні дарчі написи В. Б. Антоновичу від білоруського археолога, історика, письменника, професора Київської духовної академії Володимира Зеноновича Завитневича (1853–1927)⁴, українського історика, джерелознавця, видавця, редактора часопису “Киевская Старина” Олександра Матвійовича Лазаревського (1834–1902)⁵ та археолога й історика Бориса Леонідовича Богаєвського (1882–1942)⁶.

Біляшівський Микола Федотович (1867–1926)

– відомий археолог та етнограф, директор Київського художньо-промислового і наукового музею. З 1886 р. досліджував в Україні пам'ятки доби неоліту, трипільської культури, скіфських та слов'янських часів, проводив розкопки на Княжій горі поблизу Канева. У 1899–1905 рр. видавав “Археологическую летопись Южной России”.

Автографи та екслібри М. Ф. Біляшівського наявні на виданнях, що, певно, походять з його особистої бібліотеки⁷. У книгозбірні НМІУ також наявні три книги із дарчими написами: М. Ф. Біляшівському від історика та археолога, члена Історичного товариства Нестора-літописця Юхима Йосиповича Сіцинського (1859–1937)⁸; колекціонера та археолога Олексія Олександровича Бобринського (1852–1927)⁹; геолога Павла Аполлоновича Тутковського¹⁰ (1858–1930)¹¹.

Бобринський Олексій Олександрович (1852–1927)

– археолог, голова Імператорської археологічної комісії у Санкт-Петербурзі (1886–1917), один із фундаторів Київського музею старожитностей і мистецтв, колекціонер. У 1881–1914 рр. дослідив близько 600 курганів бронзового та раннього залізного віків, розташованих на землях його власної Смілянської економії у Черкаському та Чигиринському повітах Київської губернії¹². Результати своїх археологічних розкопок Олексій Бобринський опублікував у тритомному виданні “Курганы и случайные находки близ местечка Смелы” (1886, 1894, 1901). Більшу частину свого археологічного зібрання (понад 8 тис. предметів) О. Бобринський подарував Київському художньо-промислому та науковому музею разом зі своїми рукописними щоденниками із замальовками археологічних знахідок.

У книгозбірні НМІУ зберігається видання із дарчим написом О. Бобринського М. Біляшівському (про який йшлося

---

1 *Короткий В. А.* Антонович Володимир Боніфатійович // *Енциклопедія історії України*: у 10 т. – Т. 1: А–В / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2003. – С. 105–106.

2 [Коцебу А.]. Свидригайло – великий князь литовский или Дополнение к историям литовской, российской, польской и прусской: перевод с немецкого / сочинение Августа Коцебу, Российско-Императорской АН корреспондента, Королевско-Прусской Академии наук и Королевско-Немецкого общества в Кенигсберге члена и доктора философии. – Санкт-Петербург: в тип. Мед. департамента Министерства внутренних дел, 1835; [Погодин М.]. Исследования, замечания и лекции по русской истории М. Погодина. – Т. 6: Период удельный, 1054–1240. – Москва: в Университетской типографии, 1855. – 419 с.; То же. – Т. 7: Период удельный. – Москва: в Университетской типографии, 1856. – 492 с.

3 *Иностранцев А. А.* Доисторический человек каменного века побережья Ладожского озера. – Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 1882. – 243 с.

4 *Завитневич В. З.* Хомяков А. С. – Т. 1. – Кн. 1: Молодые годы, общественная и научная деятельность. – Киев: Типография И. И. Горбунова, 1902. – 866 с.

5 *Лазаревский А.* Описание старой Малороссии. – Т. 2: Полк Нежинский. – Киев: Типография К. Н. Милевского, 1893. – 560 с.

6 *Богаевский Б. Л.* Земледельческая религия Афин. – Петроград, 1916. – Т. 1. – 224 с. (Записки Историко-филологического факультета императорского Петроградского университета, т. 130).

7 *Известия общества археологии, истории и этнографии.* – Т. 1. – Казань, 1878. – 145 с.; *Древности. Труды Императорского Московского общества.* – Т. XIII. – Выпуск 1. – Москва, 1889. – 201 с. С 3 фототипиями, 1 табл. и 13 рис. в тексте; *Литурно Ш.* Социология по данным этнографии. Перевод с последнего франц. издания под ред. и с предисл. проф. А. Трачевского. Изд. Ф. Павленкова. – Санкт-Петербург: Типография Ю. Н. Эрлих, 1896. – XVI, 360 с.; *Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne.* – Т. III. – Krakow, 1898. – 165 с.; *Труды X археологического съезда в Риге 1896 г.* / под ред. гр. Уваровой. – Т. 1. – Москва, 1899. – [3], 455 с., 6 л. ил.; *Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne.* – Т. IV. – Krakow, 1900; *Отчет Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии за 1899 г.* // *Труды Киевской Духовной академии.* – Киев: Типография И. И. Горбунова, 1900. – № 4. – С. 1–19; *Древности. Труды Императорского Московского общества.* – Т. XX. – Выпуск 1. – Москва, 1904. – С 68 табл. и 5 рис. в тексте; *Полонская Н. Д.* Историко-культурный атлас по русской истории. В 3 выпусках. – Выпуск 1: [Древности не славянские; Древности славянские] / под ред. проф. М. В. Довнар-Запольского. – Киев: Типография В. С. Кульженко, 1913.

8 *Сецинский Е. И.* Город Каменец-Подольский. Историческое описание. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1895. – 611 с.

9 [Бобринский А.]. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы. Дневники раскопок 1889–1897 гг. А. Бобринского [и о курганах Звенигородского, Каневского и Роменского уездов]. Т. 3. – Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 1901. – 174 с.

10 М. Біляшівського з П. Тутковським міг познайомити Ф. Штейнгель, з яким товаришував М. Біляшівський і у музеї якого працював П. Тутковський. У 1913 р. П. Тутковський переїхав з Волині до Києва; *див.*: Тутковський Павло Аполлонович. 1858 – 1930 [Електронний ресурс]: Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича. – Режим доступу: <http://www.lib.zt.ua/ua/outstanding/node/242> (дата звернення: 12.03.2020); *Кузьміна І.* Городоцький музей як осередок науки та культури на Волині // *Український історичний збірник / Редакційна колегія: Чухліб Т. (головний редактор) та інші; НАН України. Інститут історії України, Рада молодих вчених.* – Випуск 18. – 2015. – С. 128–147.

11 *Тутковский П. А.* Задачи и пределы географии. Вступительная лекция, прочитанная в Университете Св. Владимира 13 сентября 1913 года. – Житомир: Электрическая Тип. насл. М. Дененмана, 1914. – 23 с.

12 *Шовкопляс Г. М.* Бобринський О. О. і його археологічні колекції в Києві // *Музейні читання. Тези доповідей наукової конференції Музею історичних коштовностей України – філіалу Національного музею історії України.* Грудень 1993. – Київ, 1995. – С. 6–10.

вище) та видання із рукописним екслібрисом приватної бібліотеки О. Бобринського¹³.

Грінченко Володимир Автономович (1900–1948)

– археолог, завідувач відділу рабовласницького суспільства Центрального історичного музею України у Києві¹⁴ (1936), виконував обов'язків директора означеного музею (з 1937 р.)¹⁵. Археологічну діяльність почав у Центральному пролетарському музеї Полтавщини (нині – Полтавський краєзнавчий музей), де досліджував археологічні пам'ятки. У 1927–1932 рр. брав участь у Дніпрогесівській археологічній експедиції¹⁶.

У книгозбірні НМІУ наявне видання з екслібрисом В. Грінченка¹⁷.

Данилевич Василь Юхимович (1872–1936)

– історик та археолог, співробітник Київського художньо-промислового і наукового музею, директор Археологічного музею Вищих жіночих курсів у Києві¹⁸, завідувач нумізматичного відділу Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка.

У книгозбірні НМІУ наявне видання¹⁹ із дарчим написом В. Данилевича етнографу Олександрі Миколайовичі Шрамченку (1859–1921) та видання²⁰, автором або редактором яких був В. Данилевич. На одній із бібліотечних книг²¹ також є автограф В. Данилевича.

Каргер Михайло Костянтинович (1903–1976)

– історик архітектури, археолог, дослідник Давнього Києва.

У бібліотеці НМІУ зберігається окремих відбиток статті М. Каргера²² з дарчим написом історика, архівісту, краєзнавцю та музеєзнавцю Василю Митрофановичу Базилевичу (1893–1942) із зазначенням місця та року підписання статті “Київ, 1930”. Можна лише здогадуватися, як 27-річний випускник факультету суспільних наук Петроградського університету М. Каргер познайомився із 38-річним В. Базилевичем. Очевидно, до 1930 р. шляхи М. Каргера та В. Базилевича не перетиналися. У другій половині 1920-х рр. М. Каргер жив у Ленінграді (нині – Санкт-Петербург), де за сумісництвом працював доцентом Ленінградського державного університету, співробітником відділу давньоруського мистецтва Державного російського музею та науковцем Державної академії історії матеріальної культури (майбутнього Інституту археології). У цей час М. Каргер написав кілька статей з історії російської середньовічної архітектури і мистецтва, зокрема “Из истории западных влияний в древнерусской живописи”²³.

Саме тоді, як М. Каргер робив у Ленінграді кар'єру, В. Базилевич працював на ниві української науки: у 1920-х рр. викладав у київському Археологічному інституті, разом із відомим мистецтвознавцем Ф. Ернстом у 1927–1932 рр. працював у Київській крайовій комісії з охорони пам'яток старовини Наркомосу²⁴. Одним із обов'язків В. Базилевича, як секретаря означеної Київської комісії, було дослідження пам'яток Києва²⁵. У 1928–1930 рр. Софійська комісія Всеукраїнської академії наук (до складу якої входив В. Базилевич) у Києві вивчала та реставрувала мозаїки і фресковий живопис Софійського

13 *Иностранцев А. А.* Доисторический человек каменного века побережья Ладожского озера...

14 правонаступник Київського художньо-промислового і наукового музею та Всеукраїнського історичного музею імені Тараса Шевченка, попередник Національного музею історії України.

15 *Білокінь С.* Центральний історичний музей [Електронний ресурс]: Сергій Білокінь (Київ). Персональний сайт історика України – Режим доступу: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Potocky/1930th/CentralHistMuseum.html> (дата звернення: 09.03.2020); *Нестуля О. О.* Сплондрована доля (В. А. Грінченко) // Репресоване краєзнавство (20 – 30-і роки). – Київ: Рідний край, Хмельницький редакційно-видавничий відділ, 1991 (Інститут історії України; Всеукраїнська спілка краєзнавців; Міністерство культури України). – С. 204–209.

16 *Юркова О. В.* Данилевич Василь Юхимович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 2: Г–Д / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2004. – С. 285.

17 *Украинский народ в его прошлом и настоящем / Под редакцией Волкова Ф. К., Грушевского М. С., Ковалевского М. М., Корша О. Е., Крымского А. Е., Туган-Барановского М. И. и Шахматова А. А.* – Петроград, 1916. – Т. 2. – 707 с.

18 У 1912–1915 рр. діяв при історико-філологічному відділенні Вищих жіночих курсів і складався з відділів передісторії, нумізматичні, історичних старожитностей, етнографії. Основною музею стали дарунки В. Данилевича, В. Хвойки, К. Болсуновського, В. Городцова, Л. Добровольського, Н. Полонської та інших.

19 *Данилевич В. Е.* Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV ст. – Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1896. – 288 с.

20 *Данилевич В.* Археологічна минувщина Київщини. – Київ: з друкарні УАН, 1925. – 173 с.; [*Козловская В. Е.*] Сборник археологического музея Высших женских курсов / Под редакцией Данилевича В. Е. – Выпуск 1 [Славянские курганы и городища как исторический источник]. – Киев: Типография А. И. Гросман, 1914. – 63 с.; [*Кудь Л.*] Сборник археологического музея Высших женских курсов / Под редакцией Данилевича В. Е. – Выпуск 2 [Костюм и украшения древнерусской женщины] – Киев: Типография А. И. Гросман, 1914. – 71 с.

21 *Падалка Л. В.* Прошлое Полтавской территории и ее заселение. Исследования и материалы с картами. – Полтава: Товарищество Печатного Дела (Тип. быв. И. А. Дохман), 1914. – 48 с.

22 *Каргер М.* Из истории западных влияний в древнерусской живописи // Материалы по русскому искусству. – Ленинград: Издательство Государственного русского музея, 1928. – Т. 1. – С. 66–77.

23 Каргер Михаил Константинович (1903–1976) [Электронный ресурс]. Биографика. – Режим доступа: <https://bioslovhist.spbu.ru/person/1222-karger-mikhail-konstantinovich.html> (дата обращения: 11.03.2020).

24 *Матиш І.* “Історик і мрійник” (до 120-річчя від дня народження Василя Митрофановича Базилевича) // Краєзнавство. – 2013. – № 1. – С. 141–149.

25 *Бонь О.* Василь Базилевич і діяльність Софійської комісії Всеукраїнського археологічного комітету // Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX–XXI століть: європейський цивілізаційний вимір: Матеріали V-ї щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції 27.05.2015. м. Київ. – Київ: Видавництво Київського університету імені Бориса Грінченка, 2015. – С. 198–204.

собору. Підсумком цієї діяльності стала стаття В. Базилевича²⁶. До цих реставраційних робіт був залучений відомий мистецтвознавець і реставратор, співробітник Державного російського музею у Ленінграді та професор Ленінградського державного університету М. Сичов²⁷, який міг особисто знати М. Каргера, так як працював із ним у музеї та університеті, і запросити того до Києва. Можливо, знайомство М. Каргера з В. Базилевичем відбулося під час реставраційних робіт у Софійському соборі, і саме тоді був зроблений дарчий напис на публікації, що зберігається у бібліотеці НМІУ.

Кірпи́чників Анато́лій Микола́йович (1929–2020)

– російський археолог, доктор історичних наук, співробітник Інституту історії матеріальної культури РАН (з 1958 р.).

На титульній сторінці окремого відбитку статті М. Кірпи́чкова²⁸, що зберігається у книгозбірні НМІУ, вміщено датований 24.04.1959 дарчий напис для Надії Іванівни Шендрік – співробітниці експозиційного відділу “Київська Русь” Київського історичного музею (нині – НМІУ)²⁹.

Зберігся також датований тим само днем лист у конверті із адресою відправника: “Ленінградське відділення Інституту історії матеріальної культури”. У листі А. Кірпи́чников дякує Н. Шендрік за надіслані публікації та виконані нею власноручно малюнки зброї. Очевидно, означений лист та дарчий напис були зроблені під час роботи А. Кірпи́чкова із фондovими зібраннями Київського історичного музею під час написання однієї зі своїх статей.

Із контексту листа стає зрозуміло, що А. Кірпи́чников був особисто знайомий як із Н. Шендрік, так і з її колегами. Вперше А. Кірпи́чников відвідав Київ під час свого навчання у 1948–1953 рр. на історичному факультеті Ленінградського державного університету та роботи над дипломною роботою “Давній Білгород (Київський)”³⁰: його науковий керівник – відомий археолог М. Каргер, тоді провадив розкопки давньоруських пам’яток у Києві, Переяславі та Галичі.

Корзухина Галі Федорівна (1906–1974)

– археологиня, дослідниця давньоруського ювелірного мистецтва, зокрема предметів зі скарбів, виявлених у Києві та в Україні, що зберігаються у НМІУ. Працюючи над монографією³¹, Г. Корзухіна досліджувала археологічні зібрання Київського історичного музею, бібліотеці якого подарувала примірник своєї праці із дарчим написом, датованим 17.01.1954(4?)³².

Курінний Петро Петрович (1894–1972)

– археолог, секретар Трипільської комісії (з 1926), учений секретар Всеукраїнського археологічного комітету (з 1929)³³.

У книгозбірні НМІУ зберігається видання³⁴ із датованим 17.04.1926 дарчим написом П. Курінному від літературознавця, фольклориста, співробітника Українського наукового інституту книгознавства³⁵ Павла Миколайовича Попова (1890–1971).

Надія Володимирівна Лінка (Геппенер) (1896–1981)

– археологиня, завідувачка експозиційним відділом “Київська Русь” Київського історичного музею, дослідниця слов’янських та давньоруських пам’яток³⁶.

У бібліотеці НМІУ зберігаються два окремі відбитки статей³⁷ Н. Лінки (Геппенер) із дарчими написами колезі – науковій співробітниці експозиційного відділу Київського історичного музею “Київська Русь” Н. Шендрік, датованими, відповідно, 05.07.1948 та 11.06.1952.

Макаренко Микола Омелянович (1877–1938)

– археолог та мистецтвознавець, дослідник українських археологічних та архітектурних пам’яток, зокрема, Софійського собору, Києво-Печерської лаври, Михайлівського Золотоверхого собору, давньогрецького міста Ольвії, Спаського собору в Чернігові, Маріупольського неолітичного могильника³⁸.

26 *Базилевич В.* Роботи над обслідуванням мозаїк Київської Софії // Хроніка археології та мистецтва / ВУАН, Всеукраїнський Археологічний комітет. – Ч. 3. – 1931. – С. 53–55.

27 *Ходак І.* Внесок Миколи Сичова в дослідження та реставрацію монументального малярства собору Святої Софії в Києві (за матеріалами київських архівів) // Студії мистецтвознавчі / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського НАН України. – Київ, 2016. – Число 4. – С. 92–107.

28 *Кирпичников А. Н.* Метательная артиллерия и оборонительные сооружения Древней Руси. (Материалы и исследования по археологии СССР, выпуск 77). – Москва: Издательство АН СССР, 1958. – С. 7–51.

29 *Павлова В.* Надія Шендрік: сторінки життя // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 1. – Частина друга. – Київ, 2016. – С. 74–79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/76> (дата звернення: 12.03.2020).

30 *Кирпичников Анатолий Николаевич* [Електронний ресурс]: Псковіана. – Режим доступу: <http://pskoviana.ru/istoriya/persony/issledovateli/3642-kirpichnikov-anatolij-nikolaevich> (дата звернення: 12.03.2020).

31 *Корзухина Г. Ф.* Русские клады IX–XIII века. – Москва–Ленінград: АН СССР, 1954. – 158 с.

32 Під час палітурних робіт частину напису було обрізано.

33 *Кот С.* Курінний Петро Петрович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 5: Кон–Кю / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші; НАН України, Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2008. – С. 522.

34 *Попов П.* Матеріали до словника українських граверів / Український науковий інститут книгознавства. – Київ: Київ. Окрліт, 1926. – 137 с.

35 У 1922–1936 рр. діяв у Києві. Співробітниками інституту були П. Курінний, С. Маслов, М. Макаренко, С. Єфремов, Д. Щербаківський.

36 *Білокінь С.* Спогади Данила Щербаківського про Г. Нарбу́та. – Примітка 42 [Електронний ресурс]: Сергій Білокінь (Київ). Персональний сайт історика України. – Режим доступу: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Scerbakivskyyj.html> (дата звернення: 12.03.2020).

37 *Лінка-Геппенер Н.* Копіївський скарб // Археологія. – II. – 1948. – С. 182–191; *Лінка Н.* Розвідка в Канівському районі // Археологічні пам’ятки УРСР. – III. – 1952. – С. 99–105.

38 *Маньковська Р. В.* Макаренко Микола Омелянович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 6: Ла–Мі / Редколегія: В. А. Смолій

У бібліотеці НМІУ зберігається праця угорського археолога Нандора Феттіха³⁹ (Nandor Fettich, 1900–1971) “Скіфська знахідка з Гарциново⁴⁰” із дарчим написом німецькою мовою М. Макаренку, датованим 28.03.1935. У цей час М. Макаренко перебував у адміністративному засланні в Казані⁴¹, і, хоч і був консультантом київського Центрального історичного музею України, не міг залишати місце відбування покарання. Припускаємо, що М. Макаренко не отримав цю книгу. Можливо, Н. Феттіх підписав свою працю колезі під час приїзду до Києва в 1935 р., залишивши її у бібліотеці Центрального історичного музею України (попередника НМІУ) для М. Макаренка. Проте, оскільки останній вже ніколи не повернувся до Києва, праця Н. Феттіха з дарчим написом залишилася в музейній бібліотеці.

Український та угорський археологи могли познайомитися під час приїзду Н. Феттіха до СРСР у 1926 р. чи заочно, листуючись з питань, які цікавили обох, та надсилаючи один одному власні публікації. Як науковий співробітник Національного музею Угорщини, Н. Феттіх вивчав археологічні пам'ятки часів Великого переселення народів. Вивчивши російську мову, влітку 1926 р. він приїхав до Радянського Союзу для знайомства з археологічними колекціями музеїв Москви, Ленінграду, Гельсінгфорса, Казані та Пермі. Вдруге Н. Феттіх побував у СРСР в 1935 р., коли відвідав Москву, Ленінград та Київ⁴².

Окрім дарчого напису Н. Феттіха, адресованого М. Макаренку, у книгозбірні НМІУ зберігаються два видання з власницькими автографами М. Макаренка⁴³ та видання⁴⁴ з дарчим написом М. Макаренка Вірі Василівні Шидловській⁴⁵. У бібліотеці НМІУ також наявні праці М. Макаренка⁴⁶.

Олександр Пилипович Медведєв (1916–1984)

– археолог та зброєзнавець, старший науковий співробітник Інституту археології РАН, співробітник Новгородської археологічної експедиції (1947–1965)⁴⁷.

У книгозбірні НМІУ зберігається окремих відбиток статті О. Медведєва⁴⁸ з датованим 15.04.1959 дарчим написом науковій співробітниці експозиційного відділу “Київська Русь” Київського історичного музею Надії Іванівні Шендрик. Ймовірно, готуючи до друку це дослідження, О. Медведєв працював із археологічними колекціями Київського історичного музею, і Н. Шендрик, певно, консультувала колегу з питань, які його цікавили. У своїй статті О. Медведєв згадує археологічні артефакти давньоруського часу, що зберігаються у Київському історичному музеї: шолом зі схованки під Десятинною церквою у Києві, булаву з Колодяжина, кистень з Київщини, струг – київську знахідку В. Хвойки, наконечник стріли з Райковецького городища тощо.

Мезенцева Галина Георгіївна (1923–1997)

– археологиня, під керівництвом Л. Славіна на кафедрі археології Київського державного університету захистила кандидатську дисертацію “Теракоти Ольвії та їх значення як історичного джерела” (1950) та докторську дисертацію “Давньоруське місто Родень: Княжа гора” (1969). Досліджувала Канівське слов'янське поселення та давньоруські міста⁴⁹. Викладаючи на кафедрі археології Київського державного університету, керувала стажуванням студентів у Історичному музеї УРСР⁵⁰ (нині – НМІУ), де з майбутніми науковцями, певно, проводила заняття, зокрема, Надія Іванівна Шендрик.

(голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 439.

39 *Fettich N. A. Garcinóvói szkíta lelet: 14 táblával és szövegkeppel.* – Budapest: Magyar történeti múzeum, 1934 (*Archaeologia Hungarica*, 15). – 4 preliminary leaves, [11]. – 59 p., 1 leaf: illustrations (map) XI plates, portrait.

40 Гарциново – село у Болгарії, де було виявлено фракійську бронзову матрицю для виготовлення декоративних срібних карбованих пластин із зображенням оленя та грифона, датовану дослідниками VI–V ст. до н. е.; *див.: Vendikov I. Bronze Matrix from Gurchinovo, Shoumen District // Thracian Art in Bulgaria.* – Sofia Press, 1968. – S. 47–48.

41 *Савенко Е. Н.* Макаренко в Татарстані. К 140-літтю со дня рождення великого педагога [Електронний ресурс]: Конгрес національних громад України. – Режим доступу: <http://kngu.org/uk/node/236> (дата звернення: 11.03.2020); *Визначний археолог та мистецтвознавець: бібліографічний покажчик / Центральна міська бібліотека для дорослих імені Бориса Антоненка-Давидовича; укладач В. І. Салогуб.* – Ромни, 2012. – С. 10.

42 *Fettich N. Az 1935. decemberi oroszországi tanulmányutam // Akadémiai Értesítő / Magyar Tudományos Akadémia Megbízásába.* – XLVI (46). – Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, 1936. – S. 150–154.

43 *Шереметев П. С.* Владимир Петрович Шереметев. 1668–1737: [в 2 т.]. – Т. 1–2. – Москва: Синодальная типография, 1913–1914. – 558 с.; *Miller G. F. De Scriptoris Tanguticis in Sibiria repertis commentatio // Commentarii Academiae scientiarum imperialis.* – 1747. – Т. X. – S. 420–468 [*Миллер Г. Ф.* Коментарі до знайдених у Сибіру написів тангутів // Коментарі Академії наук.– Т. X. – Санкт-Петербург, 1747. – С. 420–468].

44 *Павлуцький Г.* Історія українського орнаменту / Передмова М. Макаренка. – Київ: УАН, 1927. – 27, [12] с.

45 Лаборантка експедицій, якими керував М. Макаренко. Зокрема, їй він дякував за обробку знахідок, у 1925 р. виявлених під час дослідження Халеп'я; *див.: Макаренко М.* Халеп'я // Коротке звітання Всеукраїнського Археологічного Комітету за археологічні досліди року 1925: (з каталогом звідною виставки). – Київ: ВУАН, 1926. – С. 37, прим. 1.

46 *Макаренко Н.* Искусство Древней Руси у Соли Вычеготской. – Петроград, 1918; *Макаренко Н.* “Пречиста” в Москаливці // *Живая старина.* – 1907. – Выпуск 1. – С. 21–26; *Макаренко М.* Маріупольський могольник. – Київ: ВУАН, 1933.

47 *Медведєв Александр Филиппович* [Електронний ресурс]: Вікіпедія. Свободная энциклопедия. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B2_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%A4%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата обращения: 12.03.2020).

48 *Медведєв А. Ф.* Оружие Новгорода Великого // *Материалы и исследования по археологии СССР.* – № 65. Труды Новгородской археологической экспедиции. – Т. II. – Москва: Издательство АН СССР, 1959. – С. 121–191.

49 *Юренко С. П.* Мезенцева Галина Георгіївна // *Енциклопедія історії України: у 10 т.* – Т. 6: Ла–Мі / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші; Інститут історії України НАН України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 587.

50 *Линьова Є., Омельченко Ю. Г. Г.* Мезенцева – археолог, музеєзнавець, педагог // *Український музей: збірник наукових праць / Київський національний університет імені Тараса Шевченка.* – Київ, 2003 (Бібліотека Vita Antiqua). – С. 9–18.

У книгозбірні НМІУ зберігається датований 06.11.1963 окремий відбиток статті Г. Мезенцевої⁵¹ з дарчим написом “Відданій дослідниці Княжої гори” Н. Шендрик⁵²”.

Пассек Тетяна Сергіївна (1903–1968)

– археолог, докторка історичних наук; очільниця Трипільської експедиції Державної академії історії матеріальної культури (з 1937 р. – Інституту історії матеріальної культури АН СРСР, м. Москви), дослідниця Коломийщини–І – поселення трипільської археологічної культури⁵³.

У книгозбірні НМІУ зберігається окремий відбиток статті Т. Пассек⁵⁴ зі зробленим у Києві 13.04.1939 дарчим написом “На память о Коломищенских днях” археологу (у 1937–1939 рр. – керівнику розкопом на поселенні Коломийщина–І) Віктору Платоновичу Петрову (1894–1969).

Приводом для створення означеного дарчого напису стала спільна робота московського археолога Т. Пассек та її київського колеги В. Петрова на розкопках поселення трипільської культури в урочищі Коломийщина поблизу села Халеп’я Обухівського району Київської області. Ще у 1932 р. це поселення розкопував київський археолог С. Магура, який через два роки разом із Т. Пассек очолив спільну Трипільську експедицію київського Інституту історії матеріальної культури та московської Державної академії матеріальної культури. Більшість науковців експедиції були киянами, серед них – В. Петров. Окрім Коломийщини–І, Трипільська експедиція дослідила поселення поблизу села Володимирівки Кіровоградської області та міста Городська на Житомирщині. Розкопки Коломийщини–І тривали до 1938 р. В. Петров швидко зробив археологічну кар’єру, у 1939 р. очоливши спочатку сектор феодальної археології, потім – сектор слов’яно-руської археології⁵⁵. Оскільки після завершення розкопок Коломийщини–І наукові шляхи В. Петрова та Т. Пассек розійшлися, це могло стало приводом для дарування Т. Пассек своєї статті на згадку колезі.

Означений дарчий напис Т. Пассек датовано 13.04.1939, отже, дослідниця зробила його вже після завершення розкопок Коломийщини–І. Приїзд Т. Пассек у квітні 1939 р. з Москви до Києва міг бути обумовлений її особистими або виробничими справами. Зокрема, Т. Пассек та В. Петров 7–8 січня 1939 р. у Києві брали участь у конференції за підсумками вивчення трипільської культури⁵⁶.

Імовірно, що створення означеного дарчого напису пов’язано зі спільною роботою у 1939 р. В. Петрова та Т. Пассек над колективною монографією з історії первісного суспільства, над якою працювали науковці сектору палеоліту та неоліту Ленінградського відділення ІМК⁵⁷. І хоча цей проєкт не було реалізовано, можливо, саме він став приводом для зустрічі 13.04.1939 у Києві двох археологів, які разом досліджували одне із найбільших і найвідоміших трипільських поселень.

Рудинський Михайло Якович (1887–1958)

– археолог, керівник відділу докласового суспільства в Кабінеті антропології та етнології імені Хведора Вовка; учасник розкопок палеолітичних стоянок у Мізині, Пушкарях та Новгород-Сіверському на Чернігівщині, у Білій Церкві на Київщині⁵⁸.

У книгозбірні НМІУ зберігається видання⁵⁹ з датованим 15.05.1933 дарчим написом українською мовою М. Рудинському від його співавтора, прізвище якого не зазначене⁶⁰. Історія створення цього напису може бути такою: під час роботи у місті Ленінграді II-ї Міжнародної конференції асоціації з вивчення четвертинного періоду Європи її учасники відвідали Україну, де ознайомилися із геологічними пам’яткам⁶¹. У Києві учасники конференції у вересні 1932 р. відвідали організовану М. Рудинським виставку археологічних знахідок з палеолітичних стоянок у Мізині, Журавці та Смячці⁶². М. Рудинський був учасником конференції (певно, мав взяти участь у роботі секції історії первісної людини⁶³), проте через певні обставини

---

51 Мезенцева Г. Г. Новые данные об изготовлении древнерусских жерновов // Советская археология. – № 4. – Москва: АН СССР, 1963. – С. 224–227.

52 На той час Н. І. Шендрик видала статтю “Наконецники стріл з Княжої Гори” (Праці Київського історичного музею. – 1958. – Т. 1. – С. 158–174).

53 Відейко М. Т. С. Пассек – дослідниця Трипільської культури. 15.08.1903–4.08.1968 [Електронний ресурс]: Інститут археології НАН України. – Режим доступу: <http://www.iananu.kiev.ua/privatl/pages/Widejko/articles/passek.html> (дата звернення: 12.03.2020).

54 Пассек Т. С. Трипольские модели жилища // Вестник древней истории. – 1938. – № 4(5). – С. 235–247.

55 Андреев В. М. Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого. – Дніпропетровськ: Герда, 2012. – С. 99–101 (Серія “ОМ РЮ УІАМ”).

56 Пассек Т. С. Об итогах научной конференции Института археологии Академии наук УССР, посвященной изучению трипольской культуры // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях. – Т. 2. – Москва, 1939. – С. 38–41.

57 Свейникова О. С. Как написать историю вместе? Из опыта работы над коллективными монографиями Института истории материальной культуры // Мир историка: историографический сборник / Под редакцией В. П. Корзун, А. В. Якуба. – Выпуск 3. – Омск: Омский государственный университет, 2007. – С. 157–168.

58 Юренко С. П. Рудинський Михайло Якович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 9: Прил.-С / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2012. – С. 349.

59 Труды II международной конференции ассоциации по изучению четвертичного периода Европы. – Выпуск IV. – Ленинград; Москва: Государственное научно-техническое геолого-разведочное издательство, 1932. – 111 с.

60 Ним міг бути один із учасників конференції – палеонтолог Іван Григорович Підоплічко (1905–1975) (див.: Труды II международной конференции ассоциации по изучению четвертичного периода Европы... – С. 10). Він та М. Рудинський досліджували стоянку Журавку та Пушкарі, у 1927–1933 рр. працювали у Дніпробудівській археологічній експедиції.

61 Труды II международной конференции ассоциации по изучению четвертичного периода Европы... – С. 5.

62 Там само. – С. 81; означена виставка, певно, демонструвалася у Кабінеті антропології та етнології імені Федора Вовка, де означені археологічні колекції зберігалися; див.: Київ. Провідник. За редакцією Федора Ернста. – Київ: ВУАН, 1930. – С. 211–212.

63 Там само. – С. 22.

не зміг бути присутній⁶⁴.

Самоквасов Дмитро Якович (1843–1911)

– археолог, дослідник українських археологічних пам'яток, зокрема кургану Чорна могила у м. Чернігові та курганів Сіверщини; учасник археологічних з'їздів у Києві, Одесі, Вільно та Чернігові (1874, 1893, 1882, 1899, 1908)⁶⁵.

У книгозбірні НМІУ зберігається видання⁶⁶ з відбитком штампу із написом про дарування Д. Самоквасовим означеної книги студентській бібліотеці юридичного факультету.

Славін Лазар Мойсейович (1906–1971)

– археолог, директор історико-археологічного заповідника “Ольвія” (1938–1971), директор Інституту археології АН УРСР (1939–1941, 1944–1945, з 1970 р. – завідувач відділу античної археології), завідувач кафедри археології Київського державного університету (1945–1970).

У книгозбірні НМІУ зберігаються два видання із позначками про приналежність Л. Славину⁶⁷ та видання із дарчим написом Л. Славину від відомого археолога Бориса Володимировича Фармаковського (1870–1928).

Суручан Іван Касьянович (Suruceanu Ion Casian, 1851–1896)

– археолог, дослідник античних пам'яток Північного Причорномор'я, член Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, власник приватного музею.

У книгозбірні НМІУ зберігається видання⁶⁸ із дарчим написом І. Суручана бібліотеці Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, зробленим у місті Кишеневі і датованим 06.02.1895. І. Суручан навчався у ніжинському ліцеї князя Г. Безбородька – власника села Парутиного на Миколаївщині, де знайдено залишки давньогрецького міста Ольвії. Оскільки у ліцеї панував “культ античності”, І. Суручан вже у підлітковому віці збирав колекцію античних старожитностей. На початку 1880-х рр. у його кишинівському будинку зберігалася бібліотека (понад 3 тис. стародруків та рукописів, видання з археології та нумізматики), колекція мінералів, зібрання живопису і медалей та “Музей старожитностей Понту Скіфського”, у якому було представлено давньогрецький керамічний посуд, скляні посудини, теракоти, зібрання ручок амфор з клеймами, намистини; вироби із дерева, кістки та бронзи; прикраси з коштовних металів, зброя, понад 12 тисяч античних та середньовічних монет, геми, саркофаги, поховальні урни. І. Суручан придбав ці предмети у антикварів та особисто виявив під час санкціонованих Імператорською археологічною комісією (Санкт-Петербург) розкопок курганів поблизу села Парутиного та у Бессарабії. У музеї також зберігалися привезені з-за кордону давньогрецькі, давньоєгипетські, ісламські та османські старожитності. Зібрання І. Суручана вважали другим у регіоні після колекції Одеського археологічного музею. Раптова смерть не дозволила власнику підготувати повний опис свого зібрання. Було видано лише каталог лапідарних пам'яток з давньогрецькими та латинськими написами з античних міст Ольвії, Херсонеса, Пантікапея та острова Березані, примірник якого нині зберігається у книгозбірні НМІУ. Після смерті І. Суручана експонати “Музей старожитностей Понту Скіфського” були розпродані. Окремі предмети із зібрання І. Суручана нині зберігаються у фондах НМІУ: вони походять з Церковно-археологічного музею при Київській духовній академії, якому їх подарував І Суручан⁶⁹.

Трухелка Жіро (Truhelka Ćiro, 1865–1942)

– хорватський археолог, куратор Національного музею Боснії та Герцеговини (міста Сараєво)⁷⁰.

У книгозбірні НМІУ зберігається альбом фоторепродукцій графічних таблиць із зображенням археологічних артефактів “Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine: hommage aux membres du congrès archeolog a Kiew 1899 par Ćiro Truhelka” (“Доісторичні пам'ятки Боснії та Герцеговини: дарунок учасникам археологічного конгресу у Києві 1899-го року від Жіро Трухелки”). У нижньому правому куті обкладинки альбому наявний відбиток печатки бібліотеки Київського художньо-промислового і наукового музею. На сторінках альбому вміщено факсимільні підписи автора ілюстрацій – Ж. Трухелки, із зазначення дати їх створення “[18]99”.

Означений альбом є комплектом ілюстрацій до доповіді “Documents préhistoriques de Bosnie–Herzégovine”, виголошеної Ж. Трухелкою у 1899 р. на XI-му археологічному з'їзді у Києві, опублікованої у 2-му томі матеріалів з'їзду⁷¹ та як окрема

64 Там само. – С. 74.

65 Юренко С. П. Самоквасов Дмитро Якович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 9: Прил.–С / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2012. – С. 435.

66 Самоквасов Д. Северянская земля и северяне по городищам и могилам. – Москва: Синодальная типография, 1908. – 119 с.

67 Відчит про діяльність Одеського державного історико-археологічного музею за 1926 р. – Одеса: Видання Одеського державного історико-археологічного музею, 1927. – 16 с.; *Te same* за 1927–1928 р. – Одеса: Видання Одеського державного історико-археологічного музею, 1929. – 22 с.

68 [Surutschan I., Latyshev B.]. Inscriptiones Graecae et Latinae: novissimis annis (1889–1894): museo Surutschaniano quod est Kischinevi inlatae / ediderunt I. Surutschan, B. Latyshev. – Petropoli: Academiae Caesareae scientiarum, 1894. – 20 p.+VII f de pl.: ill.

69 Власова Е. В. И. К. Суручан и его музей // Stratum plus. – Санкт-Петербург, Кишинев, Одесса, 1999. – № 6. – С. 362–368; Находки бессарабского археолога уплыли за рубеж [Электронный ресурс]: Аргументы и факты в Молдове. – Режим доступа: <http://aif.md/naxodki-bessarabskogo-arxeologa-uplyli-za-rubezh> (дата обращения: 10.03.2020); Музей древностей Босфоро-Киммерийского царства и поселений Северного Черноморья И. К. Суручана (Museum Antiquitatum Ponti Stythici) [Электронный ресурс]: Мой город Кишинев. Форум о родном городе и крае. Oldchisinau. – Режим доступа: <http://oldchisinau.com/forum/viewtopic.php?t=238> (дата обращения: 10.03.2020).

70 Ćiro Truhelka [Electronic resource]: Wikipedia, the free encyclopedia. – Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/%C4%86iro_Truhelka (last access: 12.03.2020).

71 Трухелка Е. Documents préhistoriques de Bosnie–Herzégovine [Доисторические памятники Боснии и Герцеговины] // Труды Одиннадцатого археологического съезда в Киеве / под ред. гр. Уваровой и С. С. Слуцкого. С 26 фототип. табл. – Т. II. – 1899.– Москва. Печатня А. И. Снегиревой, 1902. – С. 48.

брошура⁷². Один примірник цього альбому також зберігається у Хорватській академії наук та мистецтв⁷³, а два екземпляри – у Національній бібліотеці України імені Володимира Вернадського⁷⁴.

Хвойка Вікентій Вікентійович (1850–1914)

– археолог, відкривач трипільської, зарубинецької та черняхівської археологічних культур; дослідник археологічних пам'яток на території України; зберігач археологічного відділу Київського художньо-промислового і наукового музею⁷⁵.

У книгозбірні НМІУ зберігається примірник монографічного дослідження В. Хвойки⁷⁶ з дарчим написом автора київському хірургу Євгену Григоровичу Черняхівському (1873–1938). Очевидно, обставини створення у 1913 чи 1914 р. означеного напису були пов'язані з лікуванням В. Хвойки, який хворів на сухоти⁷⁷ та 20.08.1914 помер. Можливо, археолога В. Хвойку та хірурга Є. Черняхівського поєднувала не лише професія останнього: Є. Черняхівський належав до кола прогресивної української інтелігенції⁷⁸ і, ймовірно, цікавився археологією та колекціонуванням старожитностей.

Хойновський Юзеф (Йозеф) Адамович (Chojnowski Jozef, 1833–1919)

– колекціонер археологічних артефактів, власник приватного музею, розташованого у Києві на вулиці Безаківській, 10 (нині – вулиця Симона Петлюри)⁷⁹.

У книгозбірні НМІУ зберігається примірник монографічного дослідження Ю. Хойновського⁸⁰. І хоча на ньому немає дарчих написів, автографів та екслібрисів, це видання містить ілюстрацію, за якою вдалося з'ясувати шляхи надходження до НМІУ “голландської” кахлі XVIII ст. (Кд–15 / 1–5), декорованої розписом синьою кобальтовою фарбою по білому тлу. На лицевій поверхні кахлі зображено історичний (біблійний?) сюжет (двох чоловіків), обрамлений картушем у вигляді геральдичного щита, прикрашеного сітчастими елементами та листям аканту⁸¹.

За обліковою документацією НМІУ, означена кахля надійшла до музею у 1911 р. як дарунок відомої київської меценатки Варвари Ханенко. Цей артефакт було виявлено у 1892 р. у Києві на вулиці Трьохсвятительській (нині – вулиця Володимирська, 3) під час земляних робіт на території колишньої садиби Трубецьких. За перебігом цих робіт з власної ініціативи спостерігав археолог-аматор Ю. Хойновський. Опис зображення на означеній кахлі розмірами 22×16,5 см⁸² наведено на сторінці 58 (№ 104) і на таблиці XXII означеної праці Ю. Хойновського. Під час розкопування робітниками на глибину майже 3 м саду садиби Трубецьких, розташованого вздовж сучасної вулиці Володимирської, було виявлено чимало різночасових археологічних знахідок, які Ю. Хойновський придбав у опачів для свого зібрання⁸³. Знахідку означеної “голландської” кахлі можна пов'язати з розташованою у межах Старокиївської фортеці резиденцією

72 [Truhelka Ć.] Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine. – Sarajevo: Imprimerie gouvernementale, [1899]. – 15 s.

73 Documents prehistoriques de Bosnie-Herzégovine: hommage aux membres du congrès archeolog a Kiew 1899 / par Ćiro Truhelka [Electronic resource]: Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (DiZbi.HAZU). – Access mode: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&iid=302584> (last access: 11.03.2020).

74 IB202619, Truhelka, Ćiro. Documents prehistoriques de Bosnie-Herzégovine [Text]: hommage aux membres du congrès archeolog / C. Truhelka. – Kiew: [6. в.], 1899. – 12 f. il.; IB226363 Truhelka, Ćiro. Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine [Text]: hommage aux membres du congrès archéologique a Kiew (1899) / Dr. Ćiro Truhelka. – Sarajevo: Impr. gouvernementale, [1899]. – [14] f.: ill.; Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine. – Sarajevo: Imprimerie gouvernementale, [1899]. – 15 s. Шифр IB226363 дод. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=Jw_u_B&S21ALL=%28%3C.%3EU%3D%D0%A2%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EK%3DDOCUMENTS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPR%3C%89HISTORIQUESS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DBOSNIE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHERZ%3C%89GOVINES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHOMMAGES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DAUX%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DMEMBRES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DCONGRESS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DARCHEOLOG%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DKIEW%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D1899%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPAR%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D%3C4%86IROS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DTRUHELKA%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EA%3DTruhelka%3C.%3E%29&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20 (дата звернення: 11.03.2020).

75 Черняков І. Т., Абашина Н. С. Хвойка Вікентій В'ячеславович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 10: Т–Я / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України, Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2013. – С. 365–366.

76 Хвойка В. В. Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена (по раскопкам): с прил. описания раскопок в ус. М. М. Петровского в г. Киеве и с. Белгородке Киев. у. – Киев: Типография “Т-ва Е. А. Синькевич”, 1913. – 103 с.

77 У листі до англійського археолога Е. Міннза у 1913 р. В. Хвойка писав: “... очень извиняюсь, что только сегодня имею возможность Вам написать, причиною этому моя хроническая болезнь, постоянно держащая меня под опекой докторов”; див.: Колеснікова В. Листування В. Хвойки з Е. Міннзом як джерело для створення наукової біографії В. В. Хвойки // Археологія. – 2006. – № 1. – С. 58.

78 Черняхівський Євген Григорович [Електронний ресурс]. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8F%D1%85%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 12.03.2020).

79 Жигловий будинок, у якому жив Юзеф Хойновський: [вул.] Петлюри Симона (Комінтерну), 10 [Електронний ресурс]: Интересный Киев. – Режим доступу: <http://maps.interestny.kiev.ua/ua/streets/petlyury-simona-kominternu/zhiloy-dom> (дата звернення: 13.03.2020); Парнікоза І. Польські сліди Києва. – Част. 4 [Електронний ресурс]: ХайВей, портал громадянської журналістики. – Режим доступу: <https://h.ua/story/378277> (дата звернення: 13.03.2020).

80 Хойновський І. Раскопки великокняжеского двора древнего града Киева, произведенные весной 1892 года: археолого-историческое исследование, ил. 156 рис. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1893. – 78, IV с., [29] л. ил.

81 Попельницька О. Зібрання кахель XIV–XVIII століть Національного музею історії України: огляд колекції, історія формування // Український керамологічний журнал. – № 1–4 (15–18). – 2005. – С. 90, фото 4.

82 Кілька її фрагментів зараз зберігаються у НМІУ.

83 Хойновський І. Раскопки великокняжеского двора древнего града Киева...

військового генерал-губернатора, зазначеною на планах Києва першої половини XVIII ст. на місці садиби Трубецьких⁸⁴.

Отже, припускаємо, що В. Ханенко отримала означену кахлю від Ю. Хойновського та передала її до Київського художньо-промислового і наукового музею. Цікаво, що у зібранні чоловіка В. Ханенко – Б. Ханенка, перебувала шабля із воїнського поховання XII–XIII ст., виявленого поблизу міста Таганчі на Черкащині, водночас інші предмети із цього археологічного комплексу зберігалися у Ю. Хойновського. Можливо, Б. Ханенко та Ю. Хойновський підтримували дружні стосунки та обмінювалися предметами зі своїх колекційних зібрань.

У 1903 р. Ю. Хойновський подарував своє зібрання старожитностей (яке до цього експонував у Києві) варшавському Товариству заохочення образотворчого мистецтва (Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych). До акта дарування було додано примірник каталогу колекції Ю. Хойновського⁸⁵, у якому на сторінках 157–161 було викреслено №№ 721–788 – знахідки, виявлені під час розкопок у Києві у садибі Трубецьких⁸⁶. Їх Ю. Хойновський, імовірно, подарував Київському музею старожитностей і мистецтв.

Чикаленко Лев Євгенович (1888–1965)

– археолог, громадсько-політичний діяч. У 1909 р. брав участь в археологічній експедиції відомого антрополога Хв. Вовка, яка досліджувала палеолітичну стоянку поблизу села Городка на Волині. Також брав участь у розкопках стоянки первісної людини у селі Мізині на Чернігівщині⁸⁷.

У книгозбірні НМІУ зберігаються шість друкованих видань з власницькими автографами Л. Чикаленка⁸⁸ та окремих відбиток статті⁸⁹ художника Опанаса Георгійовича Сластіона (1855–1933) з дарчим написом Л. Чикаленку.

Шовкопляс Ганна Михайлівна (1920–2001)

– археологиня, співробітниця експозиційного відділу “Київська Русь” (з 1944 р.) Київського історичного музею (нині – НМІУ), завідувачка відділу археологічних фондів, провідна наукова співробітниця НМІУ⁹⁰.

У книгозбірні НМІУ зберігається авторський відбиток статті Г. Шовкопляс⁹¹ із датованим 15.10.1954 дарчим написом колезі – співробітниці відділу “Київська Русь” Київського історичного музею Надії Іванівні Шендрик.

Ящуржинський Хрисанф Петрович (1852–1923)

– археолог, учасник розкопок некрополя Неаполя Скіфського поблизу міста Сімферополя, учасник VII–XV-го Всеросійських археологічних з’їздів⁹².

У книгозбірні НМІУ зберігається надрукований у київській типографії С. Кульженка альбом фотопортретів учасників XI-го археологічного з’їзду, який 1–20 серпня 1899 р. відбувся у Києві. Серед портретованих – і Х. Ящуржинський, автограф якого наявний на обкладинці означеного альбому.

Крім занять археологією, Х. Ящуржинський був поціновувачем книг. Його бібліотека, що зберігалася у селі Молодецькому на Уманщині, після смерті власника надійшла до Уманського краєзнавчого музею, з яким була пов’язана діяльність відомого археолога П. Курінного. Певна кількість видань з автографами Х. Ящуржинського на титульних аркушах нині зберігається у Національній історичній бібліотеці України у Києві⁹³.

---

84 *Попельницька О.* Десятинна церква та її довкілля у XV–XVIII ст. за писемними, картографічними та археологічними джерелами (історико-топографічний нарис) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – Число 13. – Частина 2. – С. 20.

85 Це видання наявне у книгозбірні НМІУ: *Хойновский И.* Краткие археологические сведения о предках славян и Руси, и опис древностей, собранных мною, с объяснениями и XX таблицами рисунков. – Выпуск I. – Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира В. И. Завадского, 1896, ст. VIII+221+портрет+20 табл.

86 *Stanek K.* Losy kolekcji. Jozefa Chojnowskiego // *Cenne, becenne / utracone.* – 2006. – № 2(47). – S. 8–12 / [Zasoby elektroniczne]. – Tryb dostępu: http://cennebecenne.pl/wp-content/uploads/2018/01/CBU_2006_2-s-08-12-stanek.pdf (дата одwołання: 06.03.2020).

87 *Петегурич В.* Чикаленко Лев Євгенович // *Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 10: Т–Я. / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші.* НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2013. – С. 551.

88 *Брем Е.* Путешествия по Северо-Восточной Африке или по странам, подвластным Египту: Судану, Нубии, Сеннару, Россересу и Кордофану д-ра Эдмунда Брема. Со 2-го изд. / [Соч.] Д-ра Эдмунда Брэма, чл. Леопольдино-Карол. акад. и др. учен. о-в: [в 2 ч.]. – Санкт-Петербург: Изд. В. О. Ковалевский; [Тип. Г. Мюллера], 1869. – Ч. 1. – VI, 320, [2] с.; *Тард Г.* Социальная логика. – Санкт-Петербург: Тип. Ю. Эрлих, 1901. – VII, 491 с.; *Мечников И. И.* Этюды оптимизма. – Москва, 1909. – 284 с.; *Бузескул В.* Лекции по истории Греции. – Изд. 3-е, перераб. – Петроград: Тип. М. М. Стасюлевича, 1915. – Т. 1: Введение в историю Греции: обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XX в. – XVI, 592 с.; *Захаров А. А.* Очерк Эгейского мира. – Москва: Практические знания, 1918. – 56 с.; *Риженко Я.* Килимарство и килими Полтавщины (до выставки килимів Полтавського державного музею – 1 лютого – 15 березня 1928 року). – Полтава, 1928. – 16 с.

89 *Сластіонов А. Г.* Кобзарь Михайло Кравченко и его думы // *Киевская Старина.* – Т. 77. Май. – Киев, 1902. – С. 303–331.

90 Шовкопляс Ганна Михайлівна [Електронний ресурс]: Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D1%81_%D0%93%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0 (дата звернення: 12.03.2020).

91 *Шовкопляс А. М.* Некоторые данные о косторезном ремесле в Древнем Киеве // *Краткие сообщения Института археологии АН УССР.* – 1954. – 3. – С. 27–32.

92 *Силка О.* Інтелектуальний простір Хрисанфа Ящуржинського (1852–1923 рр.) // *Український історичний журнал.* – 2010. – № 6. – С. 179–188.

93 Хрисанф Петрович Ящуржинський: історик, археолог, етнограф [Електронний ресурс]: Національна історична бібліотека України. – Режим доступу: http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1449&Itemid=30 (дата звернення: 03.03.2020).

- Андреев В. М. Віктор Петров. Нариси інтелектуальної біографії вченого. – Дніпропетровськ: Герда, 2012. – С. 99–101 (Серія “ОМ РЮ УІАМ”).
- Базилевич В. Роботи над обслідуванням мозаїк Київської Софії // Хроніка археології та мистецтва / ВУАН, Всеукраїнський Археологічний комітет. – Ч. 3. – 1931. – С. 53–55.
- Білокінь С. Спогади Данила Щербаківського про Г. Нарбута. – Примітка 42 [Електронний ресурс]: Сергій Білокінь (Київ). Персональний сайт історика України. – Режим доступу: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Scerbakivskiyj.html> (дата звернення: 12.03.2020).
- Білокінь С. Центральний історичний музей [Електронний ресурс]: Сергій Білокінь (Київ). Персональний сайт історика України. – Режим доступу: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Potocky/1930th/CentralHistMuseum.html> (дата звернення: 09.03.2020).
- [Бобринский А.]. Курганы и случайные археологические находки близ местечка Смелы. Дневники раскопок 1889–1897 гг. гр. А. Бобринского [и о курганах Звенигородского, Каневского и Роменского уездов]. – Т. 3. – Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 1901. – 174 с.
- Богаевский Б. Л. Земледельческая религия Афин. – Петроград, 1916. – Т. 1. – 224 с. (Записки Историко-филологического факультета императорского Петроградского университета, т. 130).
- Бонь О. Василь Базилевич і діяльність Софійської комісії Всеукраїнського археологічного комітету // Київ і кияни у соціокультурному просторі XIX–XXI століть: європейський цивілізаційний вимір: матеріали V-ї щорічної Всеукраїнської науково-практичної конференції. 27.05.2015, м. Київ. – Київ: Видавництво Київського університету імені Бориса Грінченка, 2015. – С. 198–204.
- Брем Е. Путешествия по Северо-Восточной Африке или по странам, подвластным Египту: Судану, Нубии, Сеннару, Россересу и Кордофану д-ра Эдмунда Брема. Со 2-го изд. / [Соч.] Д-ра Эдмунда Брэма, чл. Леопольдино-Карол. акад. и др. учен. о-в: [в 2 ч.]. – Санкт-Петербург: В. О. Ковалевский; [Тип. Г. Мюллера], 1869. – Ч. 1. – VI, 320, [2] с.
- Бузескул В. Лекции по истории Греции. – Издание 3-е, переработанное. – Петроград: Типография М. М. Стасюлевича, 1915. – Т. 1: Введение в историю Греции: обзор источников и очерк разработки греческой истории в XIX и в начале XX в. – XVI, 592 с.
- Видейко М. Т. С. Пассек – дослідниця Трипільської культури. 15.08.1903–4.08.1968 [Електронний ресурс]: Інститут археології НАН України. – Режим доступу: <http://www.iananu.kiev.ua/privatl/pages/Widejko/articles/passek.html> (дата звернення: 12.03.2020).
- Відчит про діяльність Одеського державного історично-археологічного музею за 1926 р. – Одеса: Видання Одеського державного історико-археологічного музею, 1927. – 16 с.
- Відчит про діяльність Одеського державного історично-археологічного музею за 1927–1928 р. – Одеса: Видання Одеського державного історико-археологічного музею, 1929. – 22 с.
- Визначний археолог та мистецтвознавець: Бібліографічний покажчик / Центральна міська бібліотека для дорослих імені Бориса Антоненка-Давидовича; укладач В. І. Салогуб. – Ромни, 2012. – 31 с.
- Власова Е. В. И. К. Суручан и его музей // Stratum plus. – Санкт-Петербург, Кишинев, Одесса, 1999. – № 6. – С. 362–368.
- Данилевич В. Е. Очерк истории Полоцкой земли до конца XIV ст. – Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира, 1896. – 288 с.
- Данилевич В. Археологічна минування Київщини. – Київ: з друкарні УАН, 1925. – 173 с.
- Древности. Труды Императорского Московского общества. – Т. XIII. – Выпуск 1. – Москва, 1889. – С. 201+1-20. С 3 фототипиями, 1 табл. и 13 рис. в тексте.
- Древности. Труды Императорского Московского общества. – Т. XX. – Выпуск 1. – Москва, 1904. – С. 103+1-132. С 68 табл. и 5 рис. в тексте.
- Житловий будинок, у якому жив Юзеф Хойновський – вул. Петлюри Симона (Комінтерну), 10 [Електронний ресурс]: Інтересний Київ. – Режим доступу: <http://maps.interesniy.kiev.ua/ua/streets/petlyury-simona-kominterna/zhiloy-dom> (дата звернення: 13.03.2020).
- Завитневич В. З. Хомяков А. С. – Т. 1. – Кн. 1: Молодые годы, общественная и научная деятельность. – Киев: Типография И. И. Горбунова, 1902. – 866 с.
- Захаров А. А. Очерк Эгейского мира. – Москва: Практические знания, 1918. – 56 с.
- Известия общества археологии, истории и этнографии. – Т. 1. – Казань, 1878. – 145 с.
- Иностранцев А. А. Доисторический человек каменного века побережья Ладожского озера. – Санкт-Петербург: Типография М. М. Стасюлевича, 1882. – 243 с.
- Каргер М. К. Из истории западных влияний в древне-русской живописи // Материалы по русскому искусству. – Ленинград: Издательство Государственного Русского музея, 1928. – Т. 1. – С. 66–77.
- Каргер Михаил Константинович (1903–1976) [Електронний ресурс]: Биографика. – Режим доступу: <https://bioslovhist.spbu.ru/person/1222-karger-mikhail-konstantinovich.html> (дата обращения: 11.03.2020).
- Київ. Провідник. За редакцією Федора Ернста. – Київ: ВУАН, 1930. – С. 211–212.
- Кирпичников А. Н. Метательная артиллерия и оборонительные сооружения Древней Руси (Материалы и исследования по археологии СССР, выпуск 77). – Москва: Издательство АН СССР, 1958. – С. 7–51.
- Кирпичников Анатолий Николаевич [Електронний ресурс]: Псковиана. – Режим доступу: <http://pskoviana.ru/istoriya/persony/issledovateli/3642-kirpichnikov-anatolij-nikolaevich> (дата обращения: 12.03.2020).

- [Козловская В. Е.] Сборник археологического музея Высших женских курсов / Под редакцией Данилевича В. Е. – Выпуск 1. [Славянские курганы и городища как исторический источник]. – Киев: Типография А. И. Гросман, 1914. – 63 с.
- Колеснікова В. Листування В. Хвойки з Е. Міннзом як джерело для створення наукової біографії В. В. Хвойки // Археологія. – 2006. – № 1. – С. 48–59.
- Корзухина Г. Ф. Русские клады IX–XIII века. – Москва–Ленинград: АН СССР, 1954. – 158 с.
- Короткий В. А. Антонович Володимир Боніфатійович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 1: А–В / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2003. – С. 105–106.
- Кот С. Курінний Петро Петрович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 5: Кон–Кю / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України – Київ: Наукова думка, 2008. – С. 522.
- [Коцебу А.]. Свидригайло – великий князь литовский или Дополнение к историям литовской, российской, польской и прусской: перевод с немецкого / сочинение Августа Коцебу, Российско-Императорского АН корреспондента, Королевско-Прусской Академии наук и Королевско-Немецкого общества в Кенигсберге члена и доктора философии. – Санкт-Петербург: в типографии Медицинского департамента Министерства внутренних дел, 1835. – [12], 236, 44, 30 с.
- [Кудь Л.] Сборник археологического музея Высших женских курсов / Под редакцией Данилевича В. Е. – Выпуск 2 [Костюм и украшения древнерусской женщины] – Киев: Типография А. И. Гросман, 1914. – 71 с.
- Кузьміна І. Городоцький музей як осередок науки та культури на Волині // Український історичний збірник / Редакційна колегія: Чухліб Т. (головний редактор) та інші; НАН України. Інститут історії України, Рада молодих вчених. – Випуск 18. – 2015. – С. 128–147.
- Лазаревский А. Описание старой Малороссии. – Т. 2: Полк Нежинский. – Киев: Типография К. Н. Милевского, 1893. – 560 с.
- Литурно Ш. Социология по данным этнографии. Перевод с последнего французского издания под редакцией и с предисловием профессора А. Трачевского. Издательство Ф. Павленкова. – Санкт-Петербург: Типография Ю. Н. Эрлих, 1896. – XVI, 360 с.
- Лінка-Геппенер Н. Копіївський скарб // Археологія. – II. – 1948. – С. 182–191.
- Лінка Н. Розвідка в Канівському районі // Археологічні пам'ятки УРСР. – III. – 1952. – С. 99–105.
- Линьова Є., Омельченко Ю. Г. Г. Мезенцева – археолог, музеєзнавець, педагог // Український музей: збірник наукових праць / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2003 (Бібліотека Vita Antiqua). – С. 9–18.
- Макаренко Н. “Пречиста” в Москалівці // Живая старина. – 1907. – Випуск 1. – С. 21–26.
- Макаренко Н. Искусство Древней Руси у Соли Вычеготской. – Петроград: Свободное искусство, 1918. – 157 с.
- Макаренко М. Маріюпольський могильник. – Київ: ВУАН, 1933. – 151, [5] с., LV арк.
- Макаренко М. Халеп'я // Коротке звітлення Всеукраїнського Археологічного Комітету за археологічні дослідження року 1925: (з каталогом звідомної виставки). – Київ: ВУАН, 1926. – С. 37, прим. 1.
- Маньковська Р. В. Макаренко Микола Омелянович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 6: Ла–Ми / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 439.
- Матяш І. “Історик і мрійник” (до 120-річчя від дня народження Василя Митрофановича Базилевича) // Краєзнавство. – 2013. – № 1. – С. 141–149.
- Медведев Александр Филиппович [Электронный ресурс]: Википедия. Свободная энциклопедия. – Режим доступа: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B2_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%A4%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата обращения: 12.03.2020).
- Медведев А. Ф. Оружие Новгорода Великого // Материалы и исследования по археологии СССР. – № 65. Труды Новгородской археологической экспедиции. Т. II. – Москва: Издательство АН СССР, 1959. – С. 121–191.
- Мезенцева Г. Г. Новые данные об изготовлении древнерусских жерновов // Советская археология. – № 4. – Москва: АН СССР, 1963. – С. 224–227.
- Мечников И. И. Этюды оптимизма. – Москва, 1909. – 284 с.
- Музей И. К. Суручана в Кишиневе (судьба коллекции); Музей древностей Босфоро-Киммерийского царства и поселений Северного Черноморья И. К. Суручана (Museum Antiquitatum Ponti Stythici) [Электронный ресурс]: Мой город Кишинев. Форум о родном городе и крае. Oldchisinau. – Режим доступа: <http://oldchisinau.com/forum/viewtopic.php?t=238> (дата обращения: 10.03.2020).
- Находки бессарабского археолога уплыли за рубеж [Электронный ресурс]: Аргументы и факты в Молдове. – Режим доступа: <http://aif.md/nahodki-bessarabskogo-archeologa-uplyli-za-rubezh> (дата обращения: 10.03.2020).
- Нестуля О. О. Сплундрована доля (В. А. Грінченко) // Репресоване краєзнавство (20 – 30-і роки). – Київ: Рідний край, Хмельницький редакційно-видавничий відділ, 1991 (Інститут історії України. Всеукраїнська спілка краєзнавців. Міністерство культури України). – С. 204–209.
- Отчет Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии за 1899 г. // Труды Киевской Духовной академии. – Киев: Типография И. И. Горбунова, 1900. – № 4. – С. 1–19.
- Павлова В. Надія Шендрик: сторінки життя // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 1. – Частина друга. – Київ, 2016. – С. 74–79 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/76> (дата звернення: 12.03.2020).
- Павлуцький Г. Історія українського орнаменту / Передмова М. Макаренка. – Київ: УАН, 1927. – 27,[12] с.
- Падалка Л. В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение. Исследования и материалы с картами. – Полтава: Товарищество Печатного Дела (Типография быв. И. А. Дохман), 1914. – 48 с.
- Парнікоза І. Польські сліди Києва. – Частина 4 [Електронний ресурс]: ХайВей, портал громадянської журналістики. –

- Режим доступу: <https://h.ua/story/378277> (дата звернення: 13.03.2020).
- Пассек Т. С.* Трипольские модели жилища // Вестник древней истории. – 1938. – № 4(5). – С. 235–247.
- Пассек Т. С.* Об итогах научной конференции Института археологии Академии наук УССР, посвященной изучению трипольской культуры // Краткие сообщения о докладах и полевых исследованиях. – Т. 2. – Москва, 1939. – С. 38–41.
- Петегурич В.* Чикаленко Лев Євгенович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 10: Т–Я / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2013. – С. 551. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Chykalenko_L (дата звернення: 09.03.2020).
- [*Погодин М.*]. Исследования, замечания и лекции по русской истории М. Погодина. – Т. 6. Период удельный, 1054–1240. – Москва: в Университетской типографии, 1855. – 419 с.
- [*Погодин М.*]. Исследования, замечания и лекции о русской истории М. Погодина. – Т. 7. Период удельный. – Москва: в Университетской типографии, 1856. – 492 с.
- Полонская Н. Д.* Историко-культурный атлас по русской истории. В 3 выпусках. – Выпуск 1: [Древности не славянские; Древности славянские] / под редакцией профессора. М. В. Довнар-Запольского. – Киев: Типография В. С. Кульженко, 1913. – [8], 54, [4] с., 42 л. ил.
- Попельницька О.* Зібрання кахель XIV–XVIII століть Національного музею історії України: огляд колекції, історія формування // Український керамологічний журнал. – № 1–4 (15–18). – 2005. – С. 81–92.
- Попельницька О.* Десятинна церква та її довкілля у XV–XVIII ст. за писемними, картографічними та археологічними джерелами (історико-топографічний нарис) // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. – Число 13. – Частина 2. – С. 4–36.
- Попов П.* Матеріали до словника українських граверів / Український науковий інститут книгознавства. – Київ: Київ. Окрліт, 1926. – 137 с.
- Риженко Я.* Килимарство і килими Полтавщини (до виставки килимів Полтавського державного музею – 1 лютого – 15 березня 1928 року) / Полтавський державний музей ім. В. Г. Короленка. – Полтава, 1928. – 16 с.
- Савенко Е. Н.* Макаренко в Татарстане. К 140-летию со дня рождения великого педагога [Електронний ресурс]: Конгрес національних громад України. – Режим доступу: <http://kngu.org/uk/node/236> (дата звернення: 11.03.2020).
- Самоквасов Д.* Северянская земля и северяне по городищам и могилам. – Москва: Синодальная типография, 1908. – 119 с.
- Сवेशникова О. С.* Как написать историю вместе? Из опыта работы над коллективными монографиями Института истории материальной культуры // Мир историка: историографический сборник / Под редакцией В. П. Корзун, А. В. Якуба. – Выпуск 3. – Омск: Омский государственный университет, 2007. – С. 157–168.
- Сецинский Е. И.* Город Каменец-Подольский. Историческое описание. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1895. – 611 с.
- Силка О.* Інтелектуальний простір Хрисанфа Ящуржинського (1852–1923 рр.) // Український історичний журнал. – 2010. – № 6. – С. 179–188.
- Сластионов А. Г.* Кобзарь Михайло Кравченко и его думы // Киевская Старина. – Т. 77. Май. – Киев, 1902. – С. 303–331.
- Тард Г.* Социальная логика. – Санкт-Петербург: Типография Ю. Эрлих, 1901. – VII, 491 с.
- Труды II международной конференции ассоциации по изучению четвертичного периода Европы. – Выпуск IV. – Ленинград; Москва: Государственное научно-техническое геолого-разведочное издательство, 1932. – 111 с.
- Труды X археологического съезда в Риге 1896 г. / под редакцией гр. Уваровой. – Т. 1. – Москва, 1899. – [3], 455 с., 6 л. ил.
- Трухелка Е.* Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine (Доисторические памятники Боснии и Герцеговины) // Труды Одиннадцатого археологического съезда в Киеве / под редакцией гр. Уваровой и С. С. Слуцкого. С 26 фототип. табл. – Т. II. – 1899. – Москва: Печатня А. И. Снегиревой, 1902. – С. 48.
- Тутковский П. А.* Задача и пределы географии. Вступительная лекция, прочитанная в Университете Св. Владимира 13 сентября 1913 года. – Житомир: Электрическая Тип. насл. М. Дененмана, 1914. – 23 с.
- Тутковский Павло Аполлонович. 1858–1930 [Електронний ресурс]: Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича. – Режим доступу: <http://www.lib.zt.ua/ua/outstanding/node/242> (дата звернення: 12.03.2020).
- Украинский народ в его прошлом и настоящем / Под редакцией Волкова Ф. К., Грушевского М. С., Ковалевского М. М., Корша О. Е., Крымского А. Е., Туган-Барановского М. И. и Шахматова А. А. – Петроград, 1916. – Т. 2. – 707 с.
- Хвойка В. В.* Древние обитатели Среднего Приднепровья и их культура в доисторические времена (по раскопкам): с прил. описания раскопок в ус. М. М. Петровского в г. Киеве и с. Белгородке Киев. у. – Киев: Типография “Товарищества Е. А. Синькевич”, 1913. – 103 с.
- Ходак І.* Внесок Миколи Сичова в дослідження та реставрацію монументального малярства собору Святої Софії в Києві (за матеріалами київських архівів) // Студії мистецтвознавчі / Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України. – Київ, 2016. – Число 4. – С. 92–107.
- Хойновский И.* Краткие археологические сведения о предках славян и Руси, и опись древностей, собранных мною, с объяснениями и XX таблицами рисунков. – Выпуск I. – Киев: Типография Императорского Университета Св. Владимира В. И. Завадского, 1896, ст. VIII+221+портрет+20 табл[иц].
- Хойновский И.* Раскопки великокняжеского двора древнего града Киева, произведенные весной 1892 года: археолого-исторические исследования, ил. 156 рис. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1893. – 78, IV с., [29] л. ил.
- Хрисанф Петрович Ящуржинський: історик, археолог, етнограф [Електронний ресурс]: Національна історична бібліотека України. – Режим доступу: http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1449&Itemid=30 (дата звернення: 03.03.2020).
- Черняков І. Т., Абашина Н. С.* Хвойка Вікентій В'ячеславович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 10: Т–Я / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2013. – С. 365–366.

- Черняхівський Євген Григорович [Електронний ресурс]. Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8F%D1%85%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87 (дата звернення: 12.03.2020).
- Шендрік Н. І.* Наконечники стріл з Княжої Гори // Праці Київського історичного музею. – 1958. – Т. 1. – С. 158–174.
- Шереметев П. С.* Владимир Петрович Шереметев. 1668–1737: [в 2 т.] Т. 1–2. – Москва: Синодальная типография, 1913–1914. – 558 с.
- Шовкопляс А. М.* Некоторые данные о косторезном ремесле в Древнем Киеве // Краткие сообщения Института археологии АН УССР. – 1954. – III. – С. 27–32.
- Шовкопляс Г. М.* Бобринський О. О. і його археологічні колекції в Києві // Музейні читання. Тези доповідей наукової конференції Музею історичних коштовностей України – філіалу Національного музею історії України. Грудень 1993. – Київ, 1995. – С. 6–10.
- Шовкопляс Ганна Михайлівна [Електронний ресурс]: Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D1%81_%D0%93%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD-%D0%B0 (дата звернення: 12.03.2020).
- Юренко С. П.* Мезенцева Галина Георгіївна // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 6: Ла–Мі / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2009. – С. 587.
- Юренко С. П.* Рудинський Михайло Якович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 9: Прил. – С / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2012. – С. 349.
- Юренко С. П.* Самоквасов Дмитро Якович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 9: Прил. – С / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2012. – С. 435.
- Юркова О. В.* Данилевич Василь Юхимович // Енциклопедія історії України: у 10 т. – Т. 2: Г–Д / Редколегія: В. А. Смолій (голова) та інші. НАН України. Інститут історії України. – Київ: Наукова думка, 2004. – С. 285.
- Ćiro Truhelka [Electronic resourc]. Wikipedia, the free encyclopedia. – Access mode: https://en.wikipedia.org/wiki/%C4%86iro_Truhelka (last access: 12.03.2020).
- Documents prehistoriques de Bosnie-Herzegovine: hommage aux membres du congres archeolog a Kiew 1899 / par Ćiro Truhelka [Electronic resourc]. Digitalna zbirka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (DiZbi.HAZU). – Access mode: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=302584> (last access: 11.03.2020).
- Fettich N. A.* Garcsinovói szkíta lelet: 14 táblával és szövegkeppel. – Budapest: Magyar történeti múzeum, 1934 (Archaeologia Hungarica; 15). – 4 preliminary leaves, [11]. – 59 p., 1 leaf: illustrations (map) XI plates, portrait.
- Fettich N.* Az 1935. decemberi oroszországi tanulmányutam // Akadémiai Értesítő / Magyar Tudományos Akademia Megbizasabo. – XLVI (46). – Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akademia, 1936. – S. 150–154.
- Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne, wydawany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. – T. III. – Krakow, 1898. – 165 s.
- Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne, wydawany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie. – T. IV. – Krakow, 1900.
- Milleri G. F.* De Scriptis Tanguticis in Sibiria repertis commentatio // Commentarii Academiae scientiarum imperiali. – 1747. – T. X. – S. 420–468.
- Stanek K.* Losy kolekcji. Jozefa Chojnowskiego // Cenne, becenne, utracone. – 2006. – № 2 (47). – S. 8–12 / [Zasoby elektroniczne]. – Tryb dostępu: http://cennebecenne.pl/wp-content/uploads/2018/01/CBU_2006_2-s-08-12-stanek.pdf (data odwołania: 06.03.2020).
- [*Surutschan I., Latyshev B.*]. Inscriptiones Graecae et Latinae: novissimis annis (1889–1894): museo Surutschaniano quod est Kischinevi inlatae / ediderunt I. Surutschan, B. Latyshev. – Petropoli: Academiae Caesariae scientiarum, 1894. – 20 p.+VII f de pl.: ill.
- [*Truhelka Ć.*] Documents préhistoriques de Bosnie-Hercégovine. – Sarayevo: Imprimerie gouvernementale, [1899]. – 15 p.
- IB202619, Truhelka, Ćiro. Documents prehistoriques de Bosnie-Herzegovine [Text]: hommage aux membres du congres archeolog. – Kiew: [б. в.], 1899. – 12 f. il.
- IB226363 з дод. Truhelka, Ćiro. Documents préhistoriques de Bosnie-Herzegovine [Text]: hommage aux membres du congres archeologique a Kiew (1899). – Sarayevo: Impr. gouvernementale, [1899]. – [14] f.: ill.; Documents préhistoriques de Bosnie-Hercégovine. – Sarayevo: Imprimerie gouvernementale, [1899]. – 15 p. Шифр IB226363 дод. [Electronic resource]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=Jwu_B&S21ALL=%28%3C.%3EU%3D%D0%A2%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EK%3DDOCUMENTS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPR%3C%89HISTORIQUESS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DBOSNIE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHERZ%3C%89GOVINES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHOMMAGES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPAUX%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DMEMBRES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DCONGRES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DARCHEOLOG%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DKIEW%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D1899%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPAUX%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D%28%3C.%3EK%3DTRUHELKA%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EA%3DTruhelka%3C.%3E%29&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20 (last access: 11.03.2020).
- Vendikov I.* Bronze Matrix from Gurchinovo, Shoumen District // Thracian Art in Bulgaria. – Sofia Press, 1968. – P. 47–48.

REFERENCES

- Andriyev V. M. 2012. Viktor Petrov. Narysy intelektualnoi biohrafiy vchenoho. Dnipropetrovsk: Herda, pp. 99–101 (Seriya “OM RIu UIAM”).
- Bazylevych V. 1931. Roboty nad obsliduvanniam mozaik Kyivskoi Cofii. *Khronika arkheolohii ta mystetstva*, vol. 3 . VUAN, Vseukrainskyi Arkheolohichnyi komitet, pp. 53–55.
- Bilokin S. Spohady Danyla Shcherbakivskoho pro H. Narbuta. Prymitka 42 [Elektronnyi resurs]: URL: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Scerbakivskyy.html>.
- Bilokin S. Tsentralnyi istorychnyi muzei [Elektronnyi resurs]: URL: <https://www.s-bilokin.name/Personalia/Potocky/1930th/CentralHistMuseum.html>.
- [Bobrinskii A.]. 1901. Kurgany i sluchainye arkheologicheskie nakhodki bliz mestechka Smely. Dnevniky raskopok 1889–1897 gg. gr. A. Bobrinskogo [i o kurganakh Zvenigorodskogo, Kanevskogo i Romenskogo uездov], vol. 3. Sankt-Peterburg: Tip. M. M. Stasiulevicha.
- Bogaevskiy B. L. 1916. Zemledelcheskaya religiya Afin, vol. 1. Petrograd (Zapiski Istor.-filol. f-ta imperat. Petrograd. un-ta, vol. 130).
- Bon O. 2015. Vasyl Bazylevych i diyalnist Sofiiskoi komisii Vseukrainskoho arkheolohichnoho komitetu. *Kyiv i kyiany u sotsiokulturnomu prostori 19–21 stolit: yevropeyskyi tsyvilizatsiyni vymir. Materialy 5 shchorich. Vseukr. nauk.-prakt. konf. 27.05.2015. m. Kyiv*. Kyiv: Vyd-vo Kyiv. un-tu im. B. Hrinchenka, pp. 198–204.
- Brem E. 1869. Puteshestviya po Severo-Vostochnoi Afrike ili po stranam, podvlastnym Egiptu: Sudanu, Nubii, Sennaru, Rosseresu i Kordofanu d-ra Edmunda Brema. So 2-go izd. [Soch.] D-ra Edmunda Brema, chl. Leopoldino-Karol. akad. i dr. uchen. o-v: [v 2 ch.], vol. 1. Sankt-Peterburg: V. O. Kovalevskiy; [Tip. G. Miullera].
- Buzeskul V. 1915. Lektsii po istorii Gretsii, vol. 1: Vvedenie v istoriyu Gretsii: obzor istochnikov i ocherk razrabotki grecheskoi istorii v 19 i v nachale 20 v. Izd. 3-e, pererab. Petrograd: Tip. M. M. Stasiulevicha.
- Videiko M. T. S. Passek – doslidnytsia Trypilskoi kultury. 15.08.1903–4.08.1968 [Elektronnyi resurs]: URL: <http://www.iananu.kiev.ua/privatl/pages/Widejko/articles/passek.html>.
- Vidchyt pro diyalnist Odeskoho derzhavnoho istorychno-arkheolohichnoho muzeiu za 1926 r. 1927. Odesa: Vydannia Odeskoho derzh. istoryko-arkheolohich. muzeyu.
- Vidchyt pro diyalnist Odeskoho derzhavnoho istorychno-arkheolohichnoho muzeiu za 1927–1928 r. 1929. Odesa: Vydannia Odeskoho derzh. istoryko-arkheolohich. muzeiu.
- Vyznachnyi arkheoloh ta mystetstvovnavets: Bibliohrafichnyi pokazhchyk. Tsentralna miska biblioteka dlia doroslykh im. B. Antonenka-Davydovycha (ed. V. I. Salohub). 2012. Romny.
- Vlasova E. V. 1999. I. K. Suruchan i ego muzei. *Stratum plus*, vol. 6. Sankt-Peterburg, Kishinev, Odessa, pp. 362–368.
- Danilevich V. E. 1896. Ocherk istorii Polotskoi zemli do kontsa 14 st. Kiev: Tip. Imp. Un-ta Sv. Vladimira.
- Danylevych V. 1925. Arkheolohichna mynuvshchyna Kyivshchyny. Kyiv: z drukarni UAN.
- Drevnosti. Trudy Imperatorskogo Moskovskogo obshchestva, no. 13, vol. 1. 1889. Moskva.
- Drevnosti. Trudy Imperatorskogo Moskovskogo obshchestva, no. 20, vol. 1. 1904. Moskva.
- Zhytlovyi budnyk, u yakomu zhyv Yuzef Khoinovskiy: vul. Petliury Symona (Kominternu), 10 [Elektronnyi resurs]: URL: <http://maps.interesniy.kiev.ua/ua/streets/petlyury-simona-kominterna/zhiloy-dom>.
- Zavitnevich V. Z. 1902. Khomiakov A. S., vol. 1. Molodye gody, obshchestvennaya i nauchnaya deyatelnost. Kiev: Tip. I. I. Gorbunova.
- Zakharov A. A. 1918. Ocherk Egeiskogo mira. Moskva: Prakt. znaniya.
- Izvestiya obshchestva arkheologii, istorii i etnografii, vol. 1. 1878. Kazan.
- Inostrantsev A. A. 1882. Doistoricheskiy chelovek kamennogo veka poberezhia Ladozhskogo ozera. Sankt-Peterburg: Tip. M. M. Stasiulevicha.
- Karger M. K. 1928. Iz istorii zapadnikh vliyanii v drevne-russkoi zhivopisi. *Materialy po russkomu iskusstvu*, vol. 1. Leningrad: Izd-vo Gosudarstvennogo Russkogo muzeya, pp. 66–77.
- Karger Mikhail Konstantinovich (1903–1976) [Elektronnyi resurs]: URL: <https://bioslovhist.spbu.ru/person/1222-karger-mikhail-konstantinovich.html>.
- Kyiv. Providnyk. 1930. (ed. F. Ernst). Kyiv: VUAN, pp. 211–212.
- Kirpichnikov A. N. 1958. Metatel'naya artilleriya i oboronitelnye sooruzheniya Drevnei Rusi (*Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR*, vol. 77). Moskva: Izd. AN SSSR, pp. 7–51.
- Kirpichnikov Anatolii Nikolaevich [Elektronnyi resurs]: URL: <http://pskoviana.ru/istoriya/persony/issledovateli/3642-kirpichnikov-anatolij-nikolaevich>.
- [Kozlovskaya V. E.]. 1914. Sbornik arkheologicheskogo muzeya Vysshikh zhenskikh kursov, vol. 1 [Slavianskie kurgany i gorodischa kak istoricheskiy istochnik] (ed. Danilevich V. E.). Kiev: Tip. A. I. Grosman.
- Kolesnikova V. 2006. Lystuvannia V. Khvoiky z E. Minnzom yak dzherelo dlia stvorennia naukovo biohrafi V. V. Khvoiky. *Arkheolohiya*, vol. 1, pp. 48–59.
- Korzukhina G. F. 1954. Russkie klady 9–13 veka. Moskva–Leningrad: AN SSSR.
- Korotkyi V. A. 2003. Antonovych Volodymyr Bonifatiiovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 1. Kyiv: Naukova dumka, pp. 105–106.
- Kot S. 2008. Kurinni Petro Petrovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 5. Kyiv: Naukova dumka, p. 522.
- [Kotsebu A.]. 1835. Svidrigailo – velikiy kniaz litovskiy ili Dopolnenie k istoriyam litovskoi, rossiiskoi, polskoi i prusskoi: per. s nem., soch. Avgusta Kotsebu, Rossiysko-Imperat. AN korrespondenta, Korolevsko-Prusskoi Akademii nauk i Korolevsko-

- Nemetskogo obschestva v Kenigsberge chlena i doktora filosofii. Sankt-Peterburg: v tip. Med. departamenta Min-va vnur. del. [Kud L.]. 1914. Sbornik arkheologicheskogo muzeyu Vysshikh zhenskikh kursov, vol. 2 [Kostium i ukrasheniya drevnerusskoi zhenschiny] (ed. Danilevich V. E.). Kiev: Tip. A. I. Grosman.
- Kuzmina I. 2015. Horodotskyi muzei yak osередok nauky ta kultury na Volyni. *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, vol. 18 (ed. Chukhlib T. (hol. red.) ta in.). NAN Ukrainy. In-t istorii Ukrainy, Rada molodykh vchenykh, pp. 128–147.
- Lazarevskiy A. 1893. Opisanie staroi Malorossii, vol. 2: Polk Nezhinskii. Kiev: Tip. K. N. Milevskogo.
- Liturno Sh. 1896. Sotsiologiya po danym etnografii. Perevod s poslednego frants. izdaniya (ed., predisl. prof. A. Trachevskogo). Izd. F. Pavlenkova. Sankt-Peterburg: Tip. Yu. N. Erlikh.
- Linka-Heppener N. 1948. Kopyivskiy skarb. *Arkheolohiya*, vol. 2, pp. 182–191.
- Linka N. 1952. Rozvidka v Kanivskom raioni. *Arkheolohichni pamiatky URSR*, vol. 3, pp. 99–105.
- Linova Ye., Omelchenko Yu. 2003. H. H. Mezentsseva – arkheoloh, muzeyeznavets, pedahoh. *Ukrainskyi muzei. Zb. nauk. pr.* Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka. Kyiv. pp. 9–18 (Biblioteka Vita Antiqua)
- Makarenko N. 1907. Prechysta v Moskalivtsi. *Zhivaya starina*, vol. 1, pp. 21–26.
- Makarenko N. 1918. Iskusstvo Drevnei Rusi u Soli Vychegotskoi. Petrograd: Svobodnoe iskusstvo.
- Makarenko M. 1933. *Mariyupolskyi mohylnyk*. Kyiv: VUAN.
- Makarenko M. 1926. Khalepia. *Korotke zvidomlennia Vseukrainskoho Arkheolohichnoho Komitetu za arkheolohichni doslidy roku 1925: (z katalohom zvidomnoi vystavky)*. Kyiv: VUAN, p. 37 (prym. 1).
- Mankovska R. V. 2009. Makarenko Mykola Omelianovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 10. Kyiv: Naukova dumka, p. 439.
- Matiash I. 2013. Istoryk i mriinyk (do 120-ricchia vid dnia narodzhennia Vasylia Mytrofanovycha Bazylevycha). *Kraieznavstvo*, vol. 1, pp. 141–149.
- Medvedev Aleksandr Filippovich [Elektronnyi resurs]: URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%B5%D0%B2_%D0%90%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%A4%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.
- Medvedev A. F. 1959. Oruzhie Novgoroda Velikogo. *Materialy i issledovaniya po arkheologii SSSR*, vol. 65 (Trudy Novgorodskoi arkheologicheskoi ekspeditsii, vol. 2). Moskva: Iz-vo AN SSSR, pp. 121–191.
- Mezentsseva G. G. 1963. Novye dannye ob izgotovlenii drevnerusskikh zhernovov. *Sovetskaya arkheologiya*, vol. 4. Moskva: AN SSSR, pp. 224–227.
- Mechnikov I. I. 1909. Etiudy optimizma. Moskva.
- Muzei I. K. Suruchana v Kishineve (sudba kolektsii); Muzei drevnosti Bosforo-Kimmeriiskogo tsarstva i poselenii Severnogo Chernomoria I. K. Suruchana (Museum Antiquitatum Ponti Stythici) [Elektronnyi resurs]: URL: <http://oldchisinau.com/forum/viewtopic.php?t=238>.
- Nakhodka bessarabskogo arkheologa uplyli za rubezh [Elektronnyi resurs]: URL: <http://aif.md/naxodki-bessarabskogo-arxeologa-uplyli-za-rubezh>.
- Nestulia O. O. 1991. Spliundrovana dolia (V. A. Hrinchenko). *Represovane kraieznavstvo (20–30-i roky)*. Kyiv: Ridnyi kraj, Khmelnytskyi redaktsiino-vydavnychiy viddil (In-t istorii Ukrainy. Vseukr. spilka kraieznavtsiv. Min-vo kultury Ukrainy), pp. 204–209.
- Otchet Tserkovno-arkheologicheskogo obschestva pri Kievskoi dukhovnoi akademii za 1899 g. 1900. *Trudy Kievskoi Dukhovnoi akademii*, vol. 4. Kiev: Tip. I. I. Gorbunova, pp. 1–19.
- Pavlova V. 2016. Nadiya Shendryk: storinky zhyttia. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*, no. 1, vol. 2. Kyiv, pp. 74–79 [Elektronnyi resurs]: URL: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/76>.
- Pavlutskiy H. 1927. Istoryia ukrainskoho ornamentu (peredm. M. Makarenka). Kyiv: UAN.
- Padalka L. V. 1914. Proshloe Poltavskoi territorii i eya zaselenie. Issledovaniya i materialy s kartami. Poltava: T-vo Pechatnogo Dela (Tip. byv. I. A. Dokhman).
- Parnikoza I. Polski slidy Kyieva, vol. 4 [Elektronnyi resurs]: URL: <https://h.ua/story/378277>.
- Passek T. S. 1938. Tripolskie modeli zhilisha. *Vestnik drevnei istorii*, no. 4 (5). pp. 235–247.
- Passek T. S. 1939. Ob itogakh nauchnoi konferentsii Instituta arkheologii Akademii nauk USSR, posviaschennoi izucheniyu tripolskoi kultury. *Kratkie soobscheniya o dokladakh i polevykh issledovaniyakh*, vol. 2. Moskva, pp. 38–41.
- Petehyrych V. 2013. Chykalenko Lev Yevhenovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 10. Kyiv: Naukova dumka, p. 551.
- [Pogodin M.]. 1855. Issledovaniya, zamechaniya i lektsii po russkoi istorii M. Pogodina, vol. 6. Period udelnyi, 1054–1240. Moskva: v Universitet. tip.
- [Pogodin M.]. 1856. Issledovaniya, zamechaniya i lektsii o russkoi istorii M. Pogodina, vol. 7. Period udelnyi. Moskva: v Universitet. tip.
- Polonskaya N. D. 1913. Istoriko-kulturnyi atlas po russkoi istorii, vol. 1: [Drevnosti ne slavianskie; Drevnosti slavianskie] (ed. prof. M. V. Dovnar-Zapolskii). Kiev: Tip. V. S. Kulzhenko.
- Popelnytska O. 2005. Zibrannia kakhel 14–18 stolit Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy: ohliad kolektsii, istoriya formuvannia. *Ukrainskyi keramolohichniy zhurnal*, no. 1, vol. 4 (15–18), pp. 81–92.
- Popelnytska O. 2006. Desiatynna tserkva ta yii dovkilii u 15–18 st. za pysemnymy, kartohrafichnymy ta arkheolohichnymy dzherelamy (istoryko-topografichniy narys). *Spetsialni istorychni dystypliny: pytannia teorii ta metodyky*, no. 13, vol. 2. Kyiv: In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 4–36.
- Popov P. 1926. Materialy do slovnika ukrainskykh hraveriv. Ukr. nauk. in-t knyhozn. Kyiv: Kyiv. Okrlit.
- Ryzhenko Ya. 1928. Kylymarstvo i kylymy Poltavshchyny (do vyst. kylymiv Poltav. derzh. muzeiu – 1 liut. – 15 ber. 1928 roku). Poltav. derzh. muzei im. V. H. Korolenka. Poltava.

- Savenko E. N. Makarenko v Tatarstane. K 140-letiyu so dnia rozhdniya velikogo pedagoga [Elektronnyi resurs]: URL: <http://kngu.org/uk/node/236>.
- Samokvasov D. 1908. Severianskaya zemlia i severiane po gorodischam i mogilam. Moskva: Sinodal. tip.
- Sveshnikova O. S. 2007. Kak napisat istoriyu vmeste? Iz opyta raboty nad kollektivnymi monografiyami Instituta istorii materialnoi kultury. *Mir istorika: istoriograficheskii sbornik*, vol. 3 (ed. V. P. Korzun, A. B. Yakuba). Omsk: OmGU, pp. 157–168.
- Setsinskiy E. I. 1895. Gorod Kamenets-Podolskiy. Istoricheskoe opisanie. Kiev: Tip. S. V. Kulzhenko.
- Sylka O. 2010. Intelktualnyi prostir Khrysanfa Yashchurzhynskoho (1852–1923 rr.). *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, vol. 6, pp. 179–188.
- Slastionov A. G. 1902. Kobzar Mykhailo Kravchenko i ego dumy. *Kievskaya starina*, vol. 77. Mai. Kiev, pp. 303–331.
- Tard G. 1901. Sotsialnaya logika. Sankt-Peterburg: Tip. Yu. Erlikh.
- Trudy 2 mezhdunarodnoi konferentsii assotsiatsii po izucheniyu chetvertichnogo perioda Evropy*, vol. 4 (1932). Leningrad; Moskva: Gos. nauch.-tekhn. geol.-razvedochnoe izd-vo.
- Trudy 10 arkheologicheskogo sezda v Rige 1896 g.*, vol. 1 (1899) (ed. gr. Uvarovoi). Moskva.
- Trukhelka E. 1902. Documents préhistoriques de Bosnie–Herzégovine (Doistoricheskie pamiatniki Bosnii i Gertsegoviny). *Trudy Odinnadtsatogo arkheologicheskogo sezda v Kieve 1899*, vol. 2 (ed. gr. Uvarovoi i S. S. Slutskogo). Moskva: Pechatnia A. I. Snegirevoi.
- Tutkovskiy P. A. 1914. Zadachi i predely geografii. Vstupitelnaya lektsiya, prochitannaya v Universitete Sv. Vladimira 13 sentiabria 1913 goda. Zhitomir: Elektricheskaya Tip. nasl. M. Denenmana.
- Tutkovskiy Pavlo Apollonovych. 1858–1930 [Elektronnyi resurs]: URL: <http://www.lib.zt.ua/ua/outstanding/node/242>.
- Ukrainskiy narod v ego proshlom i nastoyaschem, vol. 2. 1916. (ed. Volkova F. K., Grushevskogo M. S., Kovalevskogo M. M., Korsha O. E., Krymskogo A. E., Tugan-Baranovskogo M. I. i Shakhmatova A. A.). Petrograd.
- Khvoika V. V. 1913. Drevnie obitateli Srednego Pridneprovya i ikh kultura v doistoricheskie vremena (po raskopkam): s pril. opisaniya raskopok v us. M. M. Petrovskogo v g. Kieve i s. Belgorodke Kiev. u. Kiev: Tip. T-va E. A. Sinkevich.
- Khodak I. 2016. Vnesok Mykoly Sychova v doslidzhennia ta restavratsiyu monumentalnoho maliarstva soboru Sviatoi Sofii v Kyievi (za materialamy kyivskykh arkhiviv). *Studii mystetstvoznachchi*, vol. 4. In-t mystetstvozn., folklorystyky ta etnologii im. M. T. Rylskoho NAN Ukrainy. Kyiv, pp. 92–107.
- Khoinovskiy I. 1896. Kratkie arkheologicheskie svedeniya o predkakh slavian i Rusi, i opis drevnostei, sobranykh mnoyu, s obiasneniyami i 20 tablitsami risunkov, vol. 1. Kiev: Tip. Imp. Un-ta Sv. Vladimira V. I. Zavadskogo.
- Khoinovskiy I. 1893. Raskopki velikokniazheskogo dvora drevnego grada Kieva, proizvedennyye vesnoi 1892 goda: arkheol.-ist. issled. Kiev: Tip. S. V. Kulzhenko.
- Khrysanf Petrovych Yashchurzhynskiy: istoryk, arkheoloh, etnohraf [Elektronnyi resurs]: URL: http://www.nibu.kiev.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=1449&Itemid=30.
- Cherniakov I. T., Abashyna N. S. 2013. Khvoika Vikentiy Viacheslavovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 10. Kyiv: Naukova dumka, pp. 365–366.
- Cherniakhivskiy Yevhen Hryhorovych [Elektronnyi resurs]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%BD%D1%8F%D1%85%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%84%D0%B2%D0%B3%D0%B5%D0%BD_%D0%93%D1%80%D0%B8%D0%B3%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87.
- Shendryk N. I. 1958. Nakonechnyky stril z Kniazhoi Hory. *Pratsi Kyivskoho istorychnoho muzeyu*, vol. 1, pp. 158–174.
- Sheremetev P. S. (1913–1914). Vladimir Petrovich Sheremetev. 1668–1737, vol. 1–2. Moskva: Sinodal. tip.
- Shovkoplias A. M. 1954. Nekotorye dannye o kostoreznom remesle v Drevnem Kieve. *Kratkie soobscheniya Instituta arkheologii AN USSR*, vol. 3, pp. 27–32.
- Shovkoplias H. M. 1995. Bobrnynskiy O. O. i yoho arkheolohichni kolektsii v Kyievi. *Muzeini chytannia. Tezy dopovidei nauk. konf. Muzeyu istorychnykh koshtovnostei Ukrainy – filialu Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy. Hruden 1993*. Kyiv, pp. 6–10.
- Shovkoplias Hanna Mykhailivna [Elektronnyi resurs]: URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A8%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%BB%D1%8F%D1%81_%D0%93%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D0%B0_%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%B9%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B0.
- Yurenko S. P. 2009. Mezentseva Halyna Heorhiivna. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 6. Kyiv: Naukova dumka, p. 587.
- Yurenko S. P. 2012. Rudynskiy Mykhailo Yakovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 9. Kyiv: Naukova dumka, p. 349.
- Yurenko S. P. 2012. Samokvasov Dmytro Yakovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 9. Kyiv: Naukova dumka, p. 435.
- Yurkova O. V. 2004. Danylevych Vasyl Yukhymovych. *Entsyklopediya istorii Ukrainy*, vol. 2. Kyiv: Naukova dumka, p. 285.
- Ćiro Truhelka [Electronic resourc]. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/%C4%86iro_Truhelka.
- Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine: hommage aux membres du congrès archeolog a Kiew 1899 / par Ćiro Truhelka [Electronic resourc]. URL: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=302584>.
- Fettich N. 1934. Garsinová szkita lelet: 14 táblával és szövegkeppel. *Magyar történeti múzeum, (Archaeologia Hungarica;vol. 15)*. Budapest.
- Fettich N. 1936. Az 1935. decemberi oroszországi tanulmányutam. *Akadémiai Értésítő / Magyar Tudományos Akadémia Megbízásabó*, vol. XLVI (46). Budapest: Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia, pp. 150–154.
- Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne, wydawany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, vol. III. 1898. Krakow.
- Materyały Antropologiczno-Archeologiczne i Etnograficzne, wydawany staraniem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie, vol. IV. 1900. Krakow.
- Milleri G. F. 1747. De Scriptis Tanguticis in Sibiria repertis commentatio. *Commentarii Academiae scientiarum imperiali*, vol. X,

Stanek K. 2006. Losy kolekcji. Jozefa Chojnowskiego. *Cenne, becenne, utracone*, 2(47), pp. 8–12 [Zasoby elektroniczne]. URL: // cennebecenne.pl/wp-content/uploads/2018/01/CBU_2006_2-s-08-12-stanek.pdf

[Surutschan I., Latyshev B.]. *Inscriptiones Graecae et Latinae: novissimis annis (1889–1894): museo Surutschaniano quod est Kischinevi inlatae*. 1894. (ed. I. Surutschan, B. Latyshev). Petropoli: Academiae Caesareae scientiarum.

[Truhelka Ć.] (1899). *Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine*. Sarajevo: Imprimerie gouvernementale.

IB202619, Truhelka, Ćiro (1899). *Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine: hommage aux membres du congrès archéolog.* Kiew.

IB226363 Truhelka, Ćiro. 1899. *Documents préhistoriques de Bosnie-Herzégovine: hommage aux membres du congrès archéologique a Kiew*. Sarajevo: Impr. Gouvernementale [Electronic resource]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=S&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21FMT=Jwu_B&S21ALL=%28%3C.%3EU%3D%20%A2%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EK%3DDOCUMENTS%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPR%3C%89HISTORIQUE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DBOSNIE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHERZ%3C%89GOVINE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DHOMMAGE%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DAUX%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DMEMBRES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DCONGRES%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DARCHEOLOG%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DKIEW%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D1899%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DPAR%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3D%20%3C%86I%3C.%3E%2B%3C.%3EK%3DTRUHELKA%3C.%3E%29%2A%28%3C.%3EA%3DTruhelka%3C.%3E%29&FT_REQUEST=&FT_PREFIX=&Z21ID=&S21STN=1&S21REF=10&S21CNR=20

Vendikov I. 1968. Bronze Matrix from Gurchinovo, Shoumen District. *Thracian Art in Bulgaria*. Sofia Press, pp. 47–48.

Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. В. Б. Антонович.

Рис. 2–3. Автографи В. Антоновича.

Рис. 4. Дарчий напис К. Мельник від В. Антоновича.

Рис. 4а. К. Мельник.

Рис. 5. Дарчий напис В. Антоновичу від В. Завитневича.

Рис. 6. Дарчий напис В. Антоновичу від О. Лазаревського.

Рис. 7. М. Ф. Біляшівський.

Рис. 8–10. Автографи та екслібрис М. Біляшівського.

Рис. 10а. Ю. Сіцинський.

Рис. 11. Дарчий напис М. Біляшівському від Ю. Сіцинського.

Рис. 12. Дарчий напис М. Біляшівському від П. Тутковського.

Рис. 13. О. Бобринський.

Рис. 14. Екслібрис О. Бобринського. 1884 р.

Рис. 15. Дарчий напис М. Біляшівському від О. Бобринського.

Рис. 16. Аркуш зі щоденника О. Бобринського із зображенням предметів з монетно-речового скарбу із села Старосілля на Черкащині (1901), що зберігаються у НМІУ.

Рис. 17. Ювелірні вироби XVI–XVII ст. зі скарбу із села Старосілля на Черкащині з колекції О. Бобринського. Сучасна світлинка.

Рис. 18. В. Грінченко.

Рис. 19. Екслібрис В. Грінченка.

Рис. 20. В. Данилевич.

Рис. 21. Автограф В. Данилевича.

Рис. 22. Дарчий напис О. Шрамченку від В. Данилевича.

Рис. 23. М. Каргер.

Рис. 24. Дарчий напис В. Базилевичу від М. Каргера. Київ. 1930 р.

Рис. 25. А. Кірпічніков.

Рис. 26. Дарчий напис Н. Шендрик від А. Кірпічнікова. 24 квітня 1959 р.

Рис. 27–28. Лист Н. Шендрик від А. Кірпічнікова. Ленінград. 24 квітня 1959 р.

Рис. 29. Г. Корзухіна.

Рис. 30. Дарчий напис бібліотеці Київського історичного музею від Г. Корзухіної. 17 січня 195(?) р.

Рис. 31. П. Курінний.

Рис. 32. Дарчий напис П. Курінному від П. Попова. 17 квітня 1926 р.

Рис. 33. Н. Лінка (Гепенер).

Рис. 34. Н. Шендрик.

Рис. 35. Дарчий напис Н. Шендрик від Н. Лінки (Гепенер). 5 липня 1948 р.

Рис. 36. Дарчий напис Н. Шендрик від Н. Лінки (Гепенер). 11 червня 1952 р.

Рис. 37. М. Макаренко.

Рис. 38. Феттіх Н.

Рис. 39. Дарчий напис М. Макаренку від Феттіха Н. 28 березня 1935 р.

Рис. 40–41. Автографи М. Макаренка.

Рис. 42. Дарчий напис В. Шидловській від М. Макаренка. Київ. 23 червня 1927 р.

Рис. 43. О. Медведєв.

Рис. 44. Дарчий напис Н. Шендрик від О. Медведєва. 15 квітня 1959 р.

Рис. 45. Г. Мезенцева.

Рис. 46. Дарчий напис Н. Шендрик від Г. Мезенцевої. 06 листопада 1963 р.

Рис. 47. Т. Пассек.

Рис. 48. В. Петров.

Рис. 49. Дарчий напис В. Петрову від Т. Пассек. Київ. 13 квітня 1939 р.

Рис. 50. М. Рудинський.

Рис. 51. Дарчий напис М. Рудинському від невстановленого автора. 15 травня 1933 р.

Рис. 52. Д. Самоквасов.

Рис. 53. Відбиток штампю із зазначенням про дарування Д. Самоквасовим своєї книги навчальній студентській бібліотеці юридичного факультету.

Рис. 54. Л. Славін.

Рис. 55. Дарчий напис Л. Славіну від невстановленої особи.

Рис. 56. І. Суручан.

Рис. 57. Дарчий напис бібліотеці Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії від І. Суручана. Кишинів. 6 лютого 1895 р.

Рис. 58. Ж. Трухелка.

Рис. 59. Обкладинка альбому ілюстрацій до доповіді Ж. Трухелки у 1899 р. на XI-му Археологічному з'їзді у Києві.

Рис. 60. Репродукція автографа Ж. Трухелки. 1899 р.

Рис. 61. В. Хвойка.

Рис. 62. Дарчий напис Є. Черняхівському від В. Хвойки. 1913 чи 1914 р.

Рис. 63. Ю. Хойновський.

Рис. 64. Ілюстрація до видання Ю. Хойновського із зображенням кахлі, у 1893 р. виявленої під час розкопок колишньої садиби Трубецьких у Києві.

Рис. 65. Кахля з розкопок Ю. Хойновського 1893 р. НМІУ. Сучасна світлина.

Рис. 66. Є. Чикаленко.

Рис. 67. Автограф Є. Чикаленка. Київ. 1919 р.

Рис. 68. Автограф Є. Чикаленка. Київ, 17 листопада 1911(?) р.

Рис. 69. Г. Шовкопляс.

Рис. 70. Дарчий напис Н. Шендрик від Г. Шовкопляс. 14 жовтня 1954 р.

Рис. 71. Х. Ящуржинський.

Рис. 72. Автограф Х. Ящуржинського.

Рис. 1, 2, 3

Катерина Николаевна Мельникъ
отъ
В. Антонович

Глубокоуважаемому
Владимиру Викентьевичу
Р. З. Завитневичу. Антоновичу
отъ сестры

любовному Владимиру Викентьевичу Антоновичу
отъ сестры.

Рис. 4, 4а, 5, 6

Н. Викентьевичу
19 числа 99.
№ 398 I

Н. Викентьевичу

Николай Федотовичъ
БЛЯШЕВСКІЙ.

Рис. 7, 8, 9, 10

Високопочесному Князю Дмитру
 а. Бобринському
 автору Е. Свцинського

Високопочесному Академіку
 47) А. М. Бобринському
 від автора

Рис. 10а, 11, 12

Арх. № 19.
 Ex libris Com. Alexi
 Bobrinskoy. 1884.

Николаю Федоровичу Бобринскому
 отъ автора.

Рис. 13, 14, 15

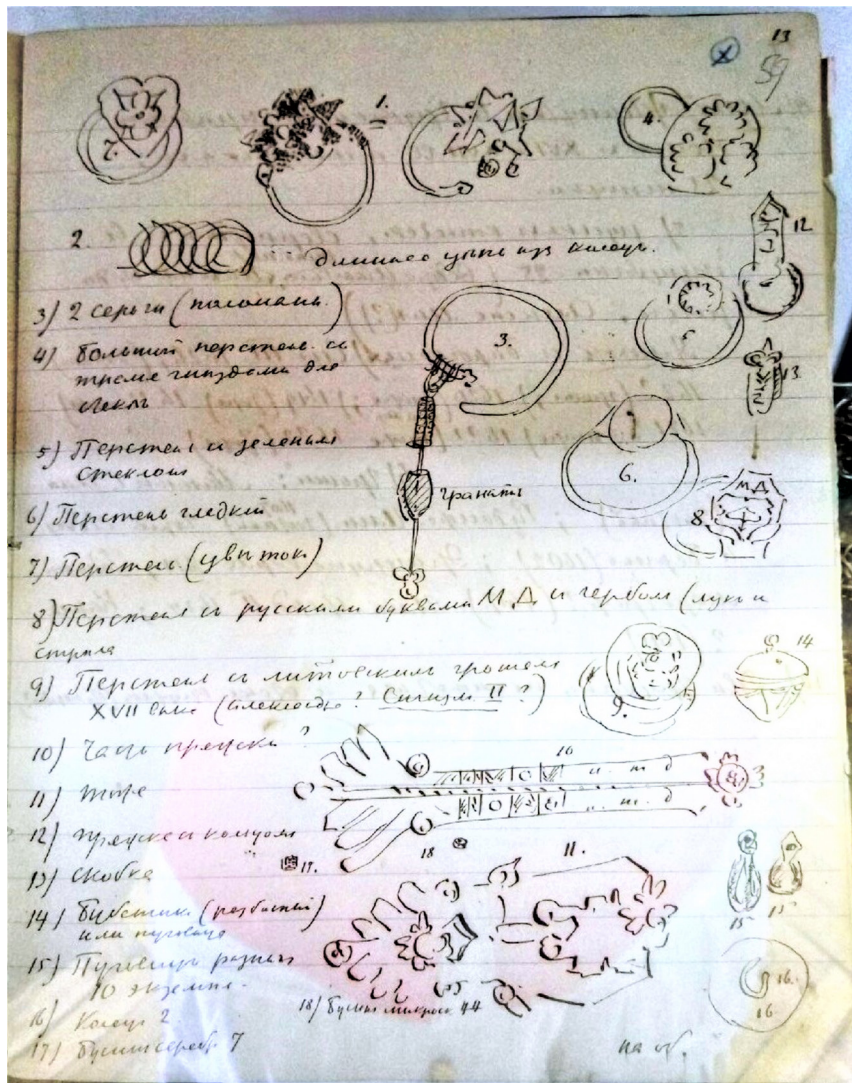

Рис. 16

Рис. 17

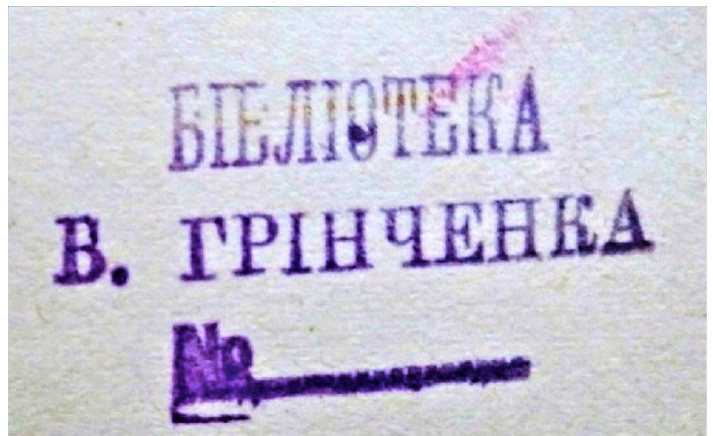

Рис. 18, 19

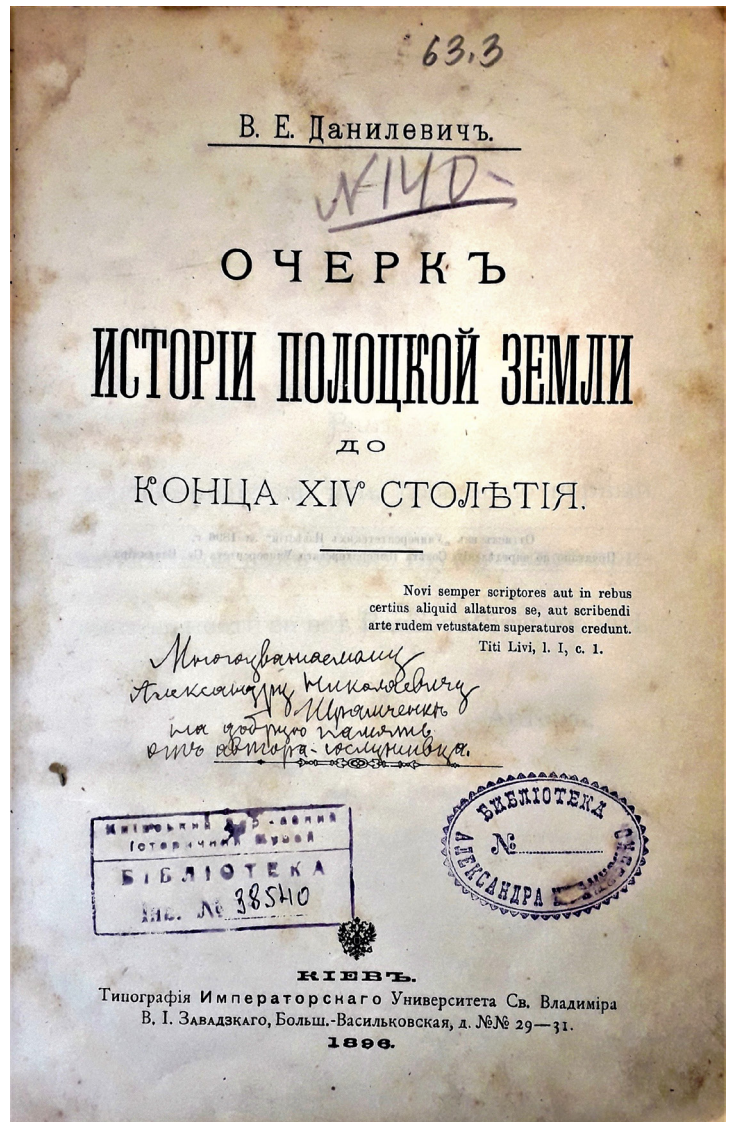
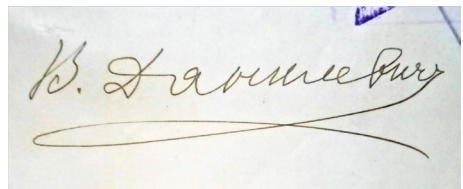
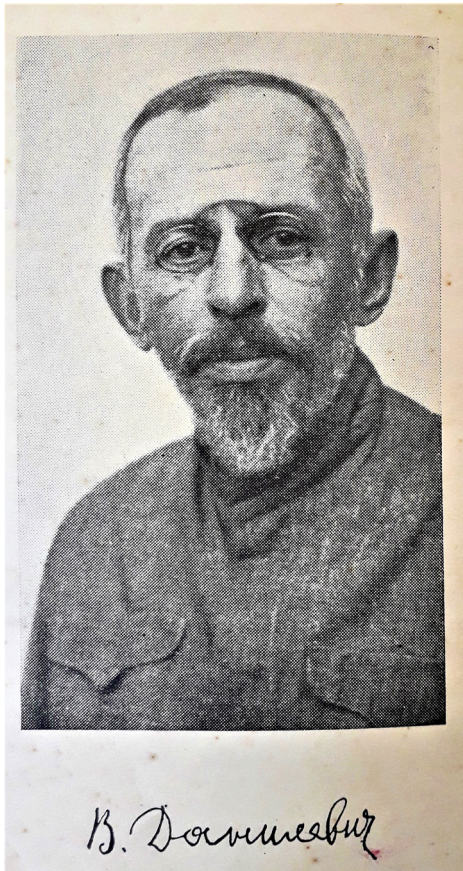

Рис. 20, 21, 22

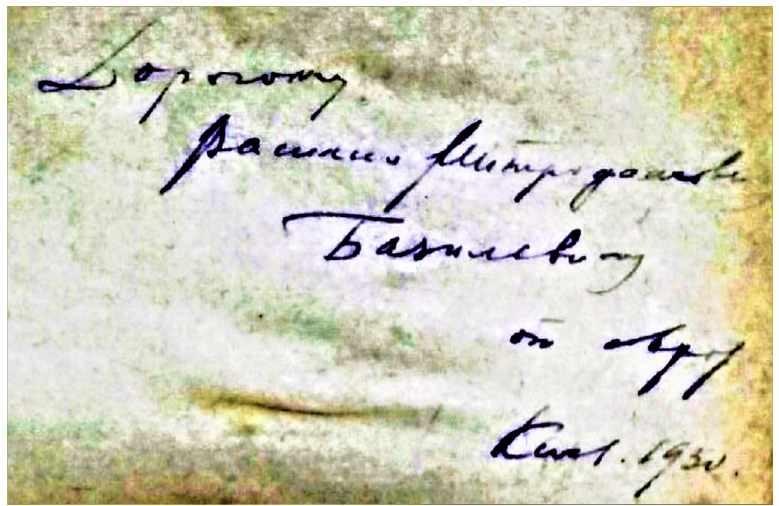
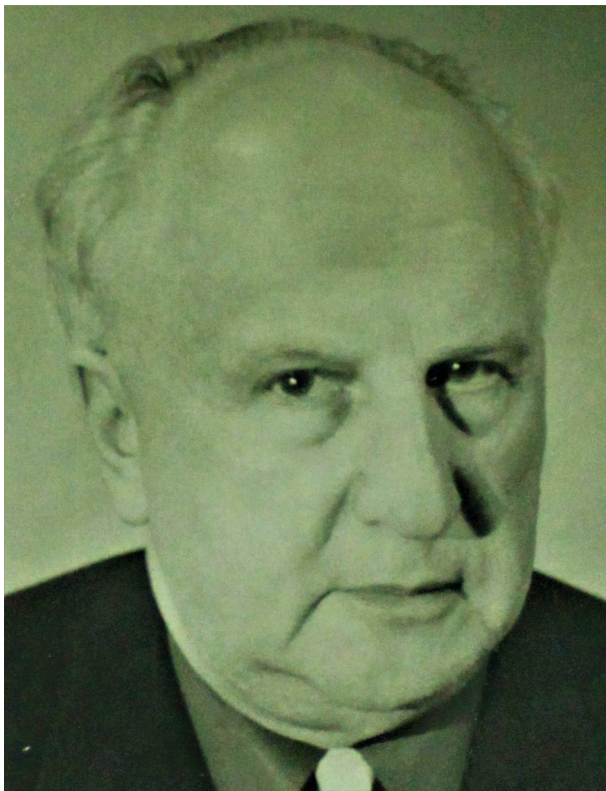

Рис. 23, 24

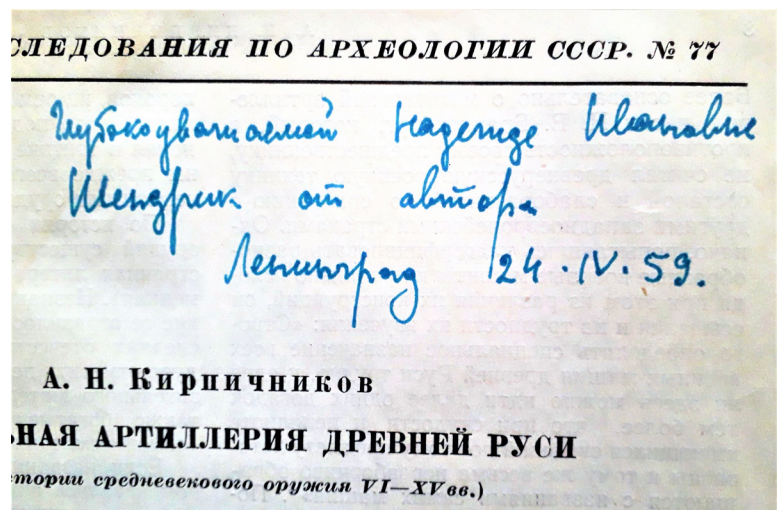

Рис. 25, 26

Ленинград. 24.IV.59.

Любезно уважаемая Надежда Ивановна!

Сердечно благодарю Вас за присылку
Ваших интересных и необходимых мне
книжек, а также за рисунки
литовского орудия.

В картонке с ней были еще два экземпляра
того издания о литовской артиллерии.

Мои приветия всем Вашим коллегам

Искренне Вам

Кирпичников

P.S. Вашими рисунками я вполне
удовлетворен. Спасибо.

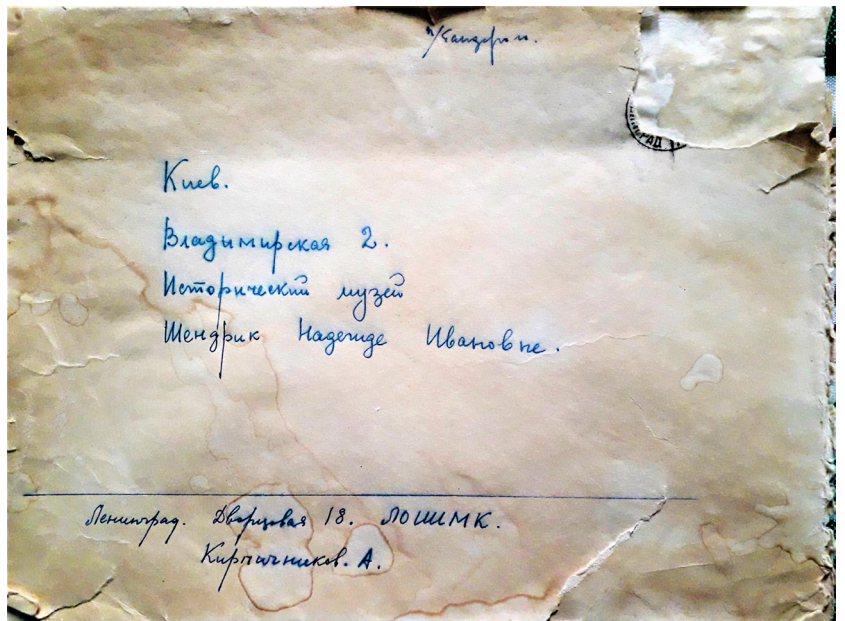

Рис. 27, 28

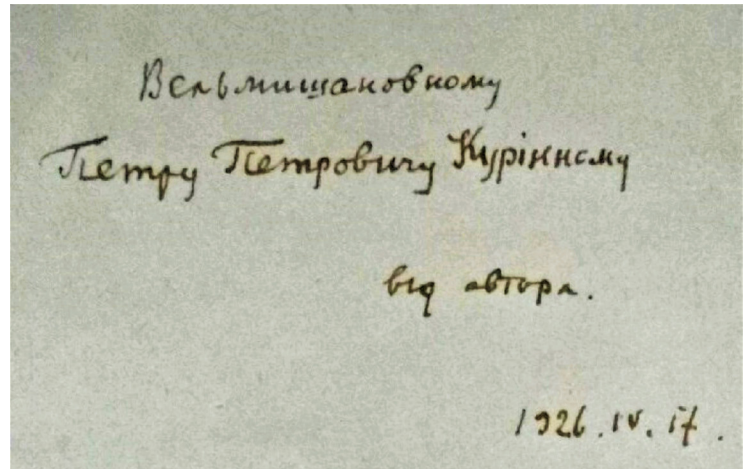
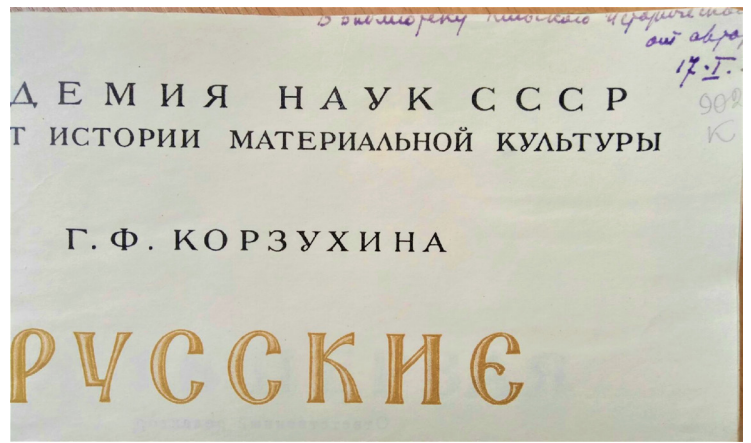

Рис. 29, 30, 31, 32

Дорогий Надюше
ої авіатора
Н. Лінка
б. VII. 481.

Рис. 33, 35

Рис. 34

Дорогий Надюше
ої авіатора
АРХЕОЛОГІЧНІ ПАМ'ЯТКИ УРСР, т. III, 1952.
11. VII. 521.

Н. В. ЛІНКА
РОЗВІДКА В КАНІВСЬКОМУ РАЙОНІ

Рис. 36

Muina Mavrykova

*Herrn Prof. N. Makarenko
in Verehrung und Dankbarkeit
Bucsurun, 1925, III. 28.
N. Fetich*

Рис. 37, 38, 39, 41

Muina Mavrykova

GERARDI FRIDERICI MVLLERI
ACADEMICI PETROPOLITANI ET PROFESSORIS
ORDINARII REGIAE SOCIETATIS SCIENTIARVM
ANGLICANAE SODALIS
COMMENTATIO
DE
SCRIPTIS TANGVTICIS
IN SIBIRIA REPERTIS
QVA
ET LOCA VBI ILLA SCRIPTA REPERTA SVNT
ADCVRATIVS DESCRIBVNTVR ET IPSORVM
SCRIPTORVM RATIO REDDITVR
ET
VNIVS FOLII TANGVTICI INTERPRETATIO AD PETRVM
MAGNVM IMMORTALIS GLORIAE IMPERATOREM
PARISIS MISSA FIDE CARERE PROBATVR
CVM FIGVRIS AERE EXPRESSIS

PETROPOLI
TYPIS ACADEMIAE SCIENTIARVM
cl 13 cc XLVII.

*Випи Василенко Мигуновский
на зорний список
by M. Mavrykova
Київ 23/VI року 1927*

І Я НАУК
ВІДДІА МИСТЕЦТВА

Рис. 40, 42

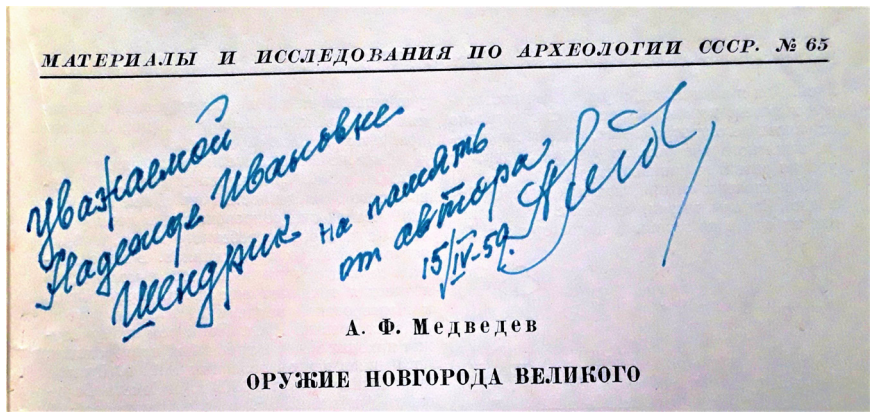

Рис. 43, 44

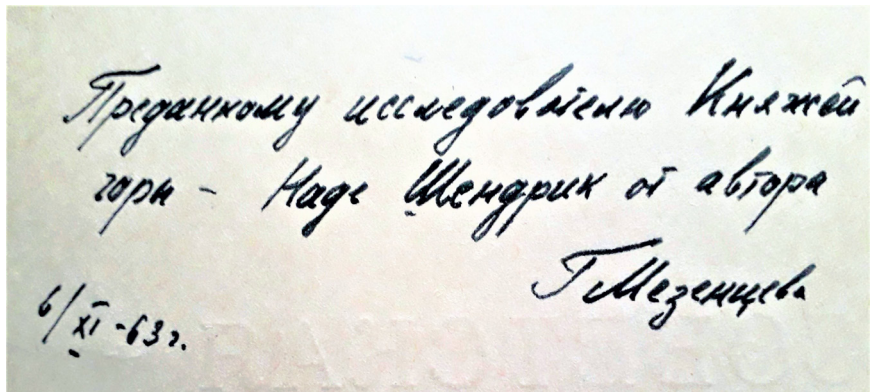

Рис. 45, 46

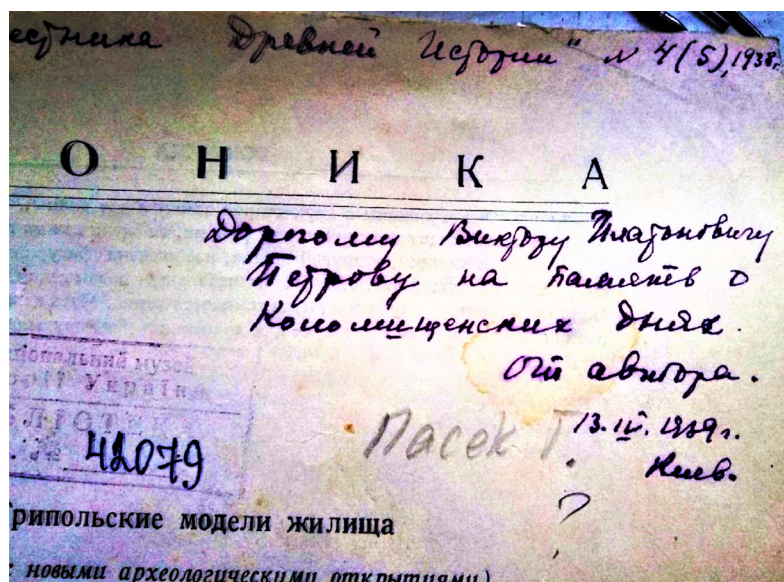

Рис. 47, 48, 49

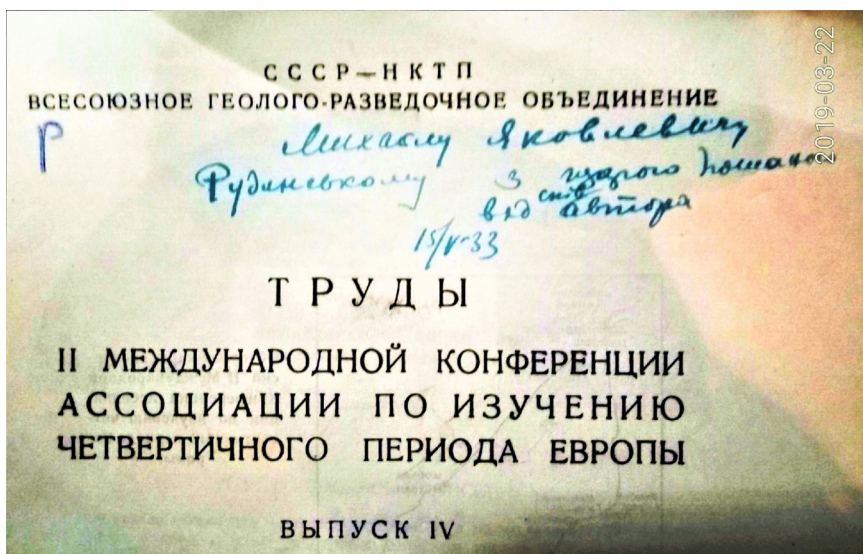

Рис. 50, 51

Рис. 52, 53

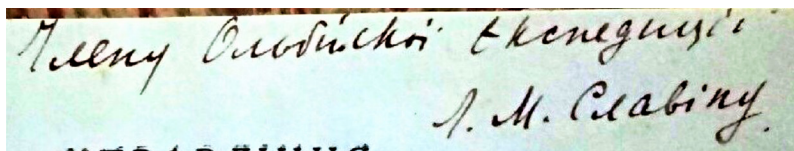

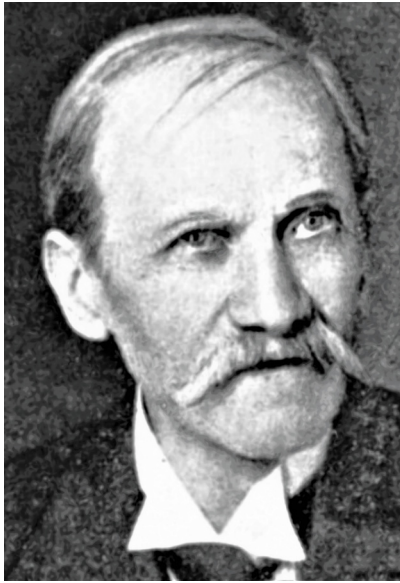
Рис. 54, 55

Въ Слѣдующю Церковно-Археологич. обществѣ при
Кіевской Дух. Академіи отъ автора
Т. Кушинева.
1895 г. апрѣля 6го

М. В. Трушка

Рис. 56, 57

Трушка
99.

Рис. 58, 59, 60

№ 3113.

DOCUMENTS
PREHISTORIQUES
DE BOSNIE
HERZEGOVINE
HO MMAGE AUX
MEMBRES DU CON-
GRES ARCHEOLOG:
A KIEV. 1899:
PAR

DR. C. IRO TRUŠKA.

A decorative chain with tassels hangs from the top left. A cross emblem with a crown-like top is on the right. A red circular stamp is in the bottom right corner.

Дорогому и милостивому
 человеку
 Александру Григорьевичу
 В. ХВОЙКА. Д. Герасимовичу
 90
 +3
 Виктор

рис. 61, 62

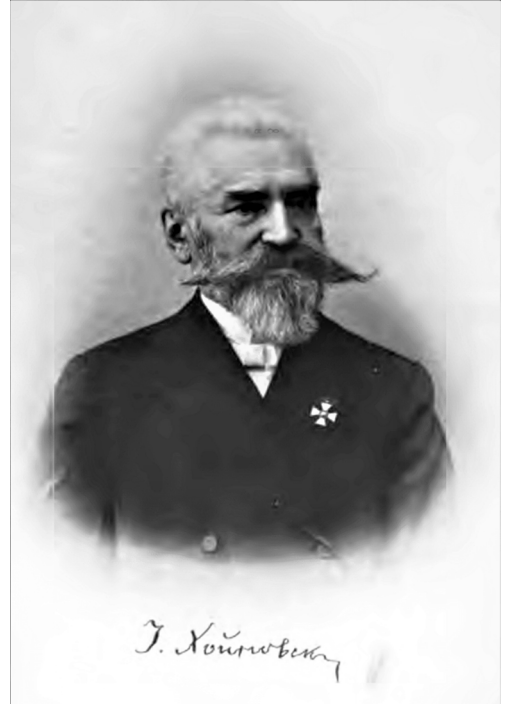

Рис. 63, 64, 65

Александр Семенов
Рис
1819 год

1819 год
Рис
А. Семенов

Рис. 66, 67, 68

Дорогой Надежке
в память о многолетней
совместной работе
от автора
14/2 - 542.

Рис. 69, 70

Хр. Яшуржинский

Рис. 71, 72